

Att färgas av Sverige

Delrapport 2

Upplevelser av diskriminering och rasism bland
vuxna med afrikansk bakgrund i Sverige

Viktorija Kalonaityte

Victoria Kawesa

Adiam Tedros

Förord

Folk säger att jag är mycket pessimistisk, men jag har en motivering till det. Anledningen till att jag inte är optimistisk är att innan pratade man om rasism, nu pratar man om diskriminering, man använder mjukare ord. 'It's the weight of the words'. Men för mig förändrar det ingenting. Tills jag ser invandrare på alla samhällets positioner, då kanske det förändras, då kanske jag får en positiv bild. Men det enda jag ser förändras är bruket av ord. Om vi märker att något är problematiskt, så byter vi ord på detta. Det är som slaveriet, nu har det avskaffats, men ersatts med något annat. Du är högtbildad men du får inget jobb, du får göra skitgöret. Självklart får du betalt, men inte lika mycket som dem. Så slaveriet har bytt form, man kan kalla det intellektuell slaveri.

Marks betraktelse över de många förändringar som ägt rum får inleda vår redogörelse för hur kvinnor och män med afrikansk bakgrund bosatta i Sverige resonerar kring sina erfarenheter av rasism och diskriminering. Mark fäster vår uppmärksamhet vid rasismens undanflyktande karaktär, nya gränsdragningar och nya mekanismer för uteslutning lurar bakom hörnet. Något som gör att Mark inte är beredd att köpa att något egentliga har förändrats. Han kräver reella förändringar och inte bara sådana som skrapar på ytan genom att skifta beteckning. Marks skeptiska och pessimistiska hållning inför utsikterna till likabehandling har flera likheter med hur ungdomarna i den första delrapporten såg på sin framtid. I följande delrapport ska vi fördjupa oss i vad Mark och 29 andra vuxna svenskar med afrikansk bakgrund har för erfarenheter av rasism och diskriminering. Är även de färgade av Sverige?

Innehållsförteckning

FÖRORD	2
1. INLEDNING	4
2. METOD	4
2.1 ANALYTISKT TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	6
2.2 STUDIENS DISPOSITION	7
3. UPPLEVD DISKRIMINERING OCH RASISM: VUXNA BERÄTTAR	8
3.1 TYPER AV KRÄNKNINGAR	8
REFLEKTIONER KRING RASISM OCH DISKRIMINERING	8
RASISTISKT SPRÅKBRUK	11
INTEGRITETSKRÄNKNINGAR	13
SEXUELLA TRAKASSERIER	14
VÅKTARE OCH POLIS	15
HATBROTT	16
3.2 MÖTEN MED OLIKA INSTITUTIONER	17
UTBILDNING	17
ARBETSLIVET	18
DET OFFENTLIGA RUMMET	24
KÄRLEKSLIV OCH RELATIONER	26
FÖRENINGSLIVET	28
MEDIA	30
3.3 VUXNAS ÖVERLEVNADSSTRATEGIER OCH FRAMTIDSSYN	31
VARDAGSSTRATEGIER	31
BEKÄMPNING AV DISKRIMINERING	32
KOMPROMISS/ANPASSNING	33
ANMÄLNING AV RASISM OCH DISKRIMINERING	34
EGEN ROLL SOM FÖREBILD	35
BARNUPPFÖSTRAN OCH IDENTITETSFRÅGOR	36
FRAMTIDSSYN	38
4. SLUTDISKUSSION	41

1. Inledning

I denna studie fortsätter vi att undersöka upplevelser av diskriminering och rasism, denna gång bland vuxna med afrikansk bakgrund. I den första delrapporten skrev vi att det finns ett behov av att specifikt undersöka olika gruppers förutsättningar och erfarenheter av rasism och diskriminering, beroende på var inom den etniska hierarkin de hamnar (Kalonaityte, Kawesa & Tedros, 2007). Den övergripande forskningsfrågan är således densamma i denna delstudie som i den föregående; att ta reda på hur diskriminering och rasism upplevs av personer med afrikansk bakgrund, såväl i dess institutionaliserade som i dess vardagliga former. Det intersektionella perspektivet använder vi oss även här, närmare genom att titta på hur genus formar och inverkar på dessa upplevelser.

Våra forskningsfrågor är således fortsatt identifiering av typer av diskriminerande kränkningar, vilka konsekvenser dessa kränkningar för med sig beroende på den sociala institutionen inom vilken de utövas samt de strategier våra informanter använder sig av för att handskas med rasism och diskriminering.

Den teoretiska referensramen förblir således densamma som i första delrapporten. Vi utgår utifrån ett teoretiskt synsätt om en rasistisk diskurs som underliggande referens- och föreställningsram bakom rasistiska handlingar och yttranden. Eftersom den rasistiska diskursen uppvisar inbördesvariation, fokuserar vi specifikt på diskursen om primitivism som specifikt berör föreställningar om Afrika och fenotyper förknippade med afrikansk bakgrund (e.g. Prasad, 2005). Vidare, tittar vi även på hur traditionella föreställningar om manligt och kvinnligt samspelar med diskursen om primitivism och inverkar i hur kvinnor respektive män med afrikansk bakgrund bemöts. I vår kartläggning använder vi oss av såväl diskrimineringsbegreppet som begreppet vardagsrasism. Diskrimineringsbegreppet är ett brett begrepp som fokuserar på negativ särbehandling och missgynnande behandling på grundval av kriterier såsom genus eller hudfärg. Med andra ord, det mätbara och omedelbara utfallet är av huvudskallig betydelse i diskrimineringsbegreppet. Erfarenheter av rasism, däremot, sträcker sig utöver det omedelbara och mätbara utfallet, som till exempel i fall där kränkande behandling sker i det offentliga rummet, eller i de fall mobbning på rasistiska grunder äger rum och vållar andra skador än de som kan mätas i form av utebliven anställning eller lägre lön. För att bättre kartlägga dessa erfarenheter använder vi oss av begreppet vardagsrasism, som fokuserar på vardagliga och informella händelser som förekommer frekvent och omfattar olika områden av individens vardagsliv (Essed 1991). Exempel på vardagsrasism är kränkande språk och orättvis behandling i det offentliga rummet.

2. Metod

Vår studie bygger på 30 intervjuer genomförda med personer som identifierar sig själva som svarta svenskar i åldrarna 30-65 bosatta i någon av Sveriges tre största städer, Göteborg, Malmö och Stockholm. Samtliga intervjupersoner i rapporten är anonymiserade. Pseudonymer, ålder, och bosättningsbort återfinns i bilaga 1.

I Sverige förs en stor del av statistiken kring befolkningens demografiska sammansättning på basis av födelseland och föräldrarnas födelseland. Det är alltså

nationalitet som står i centrum för de statistiska uppgifter som finns tillgängliga. Rasism och diskriminering, å andra sidan, riktas mot personer på basis av upplevd tillhörighet av deras omgivning, och inte på grund av individernas självidentifiering med en nation, ett land eller en kultur (Kalonaityte, Kawesa & Tedros, 2007).

När det gäller att göra urval och identifiering av personer med afrikansk bakgrund har vi liksom i delrapport ett inkluderat personer som i den officiella statistiken tillhör kategorin personer med afrikansk bakgrund, men vi har även inkluderat personer som inte ingår i den officiella kategorin ”person med afrikansk bakgrund”. Det finns 100 568 personer med afrikansk bakgrund i Sverige (SCB 2005). Det vill säga antingen själva födda i Afrika eller att båda föräldrarna är födda i Afrika. De intervjuade liksom i delrapport ett, har det gemensamt att hudfärgen nyttjas som en markör för härkomst och identifieras som afrikaner av sin omgivning, oavsett vilken kategori de hamnar i den officiella definitionen av personer med afrikansk bakgrund.

Kategorin ’person med afrikansk bakgrund’ är inte heltäckande när det gäller att fånga vad som ibland brukar kallas för den afrikanska diasporan. Med det avses både de stora befolkningsgrupper som genom slaveriet kom att lämna kontinenten samt den migration till främst Europa som ägt rum på senare år. Även bland de drygt 100 000 personer som klassificeras som personer med afrikansk bakgrund finns stor heterogenitet. Afrika är en kontinent med många olika nationer, språk, religioner (Kalonaityte, Kawesa & Tedros, 2007).

När det gäller könsfördelningen och spridning inom den valda ålderskategorin för studien 30-65 år, har vi i möjligaste mån efterstävät en jämn fördelning. Den geografiska spridningen när det gäller ursprung sträcker sig till personer med rötter från vad som kallas för Afrika söder om Sahara. Intervjupersonerna har rötter i Västafrika, Östafrika samt Södra Afrika. I likhet med delrapport 1, utgör de 30 personer som vi har intervjuat ett gediget kvalitativt material, med en stor variation gällande bakgrund och livsvillkoren för de intervjuade samtidigt som det innehåller ett antal teman som är återkommande. Inom kvalitativ metod används begreppet mättnad för att ta fasta på när kvalitativt material har blivit tillräckligt (t.ex. Wolcott 1995). De återkommande teman i vårt material kan ses som ett tecken på en ”mättnad” i materialet, dvs. att vi som intervjuare inte kunde få veta något nytt genom att intervjua en person till. Detta bekräftade att vi ringat in de mest centrala aspekter av gemensamma nämnare för intervjupersonernas upplevelse av diskriminering och rasism.

Studien är baserad på kvalitativa semistrukturerade intervjuer med öppna frågor för att informanterna skulle ges en möjlighet till att själva kunna introducera nya perspektiv (frågeformulären finns i bilaga 2). Valet av kvalitativa intervjuer var för att kunna dokumentera svarta svenskars utsagor och bygga vidare på den i övrigt bristfälliga kunskap som finns om diskriminering och rasism mot svarta svenskar. Alla intervjuer som genomfördes varade i genomsnitt en timme. Det stora flertalet av intervjuerna genomförde vi på plats, men en del intervjuer gjordes per telefon. Alla intervjuer har spelats in och transkriberats noggrant. En mindre

fokusgruppsintervju har genomförts med 3 personer. De resterande 27 intervjuerna har genomförts individuellt. Behovet av fokusgruppssamtal har visat sig användbart för personer på samma arbetsplats där de tillsammans kunnat identifiera och reflektera kring erfarenheterna på sin arbetsplats. De intervjuade vuxna afrikaner fick prata relativt fritt kring det i syftet redovisade teman 'erfarenheter' och 'strategier'. Med utgångspunkt från informanternas berättelse använde vi oss av olika former av frågor, både direkta, indirekta, uppföljande, specificerade och tolkande (Kvale 1994). Vi ställde dock inga ledande frågor, och vi krävde inte heller svar på frågor som intervjupersonerna inte ville besvara. Vi tog också fasta på att underlätta intervjusituationen genom att använda oss av engelska som intervjuspråk när det önskades från intervjupersonerna. I de fallen har vi översatt intervjun till svenska i efterhand. Urvalet av intervjupersonerna skedde genom samarbete med lokala/regionala afrikanska och antirasistiska organisationer och afrikanska nätverk.

Följande studie ger i likhet med delrapport 1 inte uttömmande svar på alla frågor som rör diskriminering och rasism av gruppen vuxna med afrikansk bakgrund. I insamlingen och analyserandet av materialet har målet varit att öppna upp för förståelsen av de normer som är indikativa för de former av diskriminering och rasism som intervjupersonerna upplever.

Vårt bidrag med denna rapport är att synliggöra för läsaren existensen av de för gruppen afrikaner specifika former av diskriminering och rasism, samt strategier och förslag på förändringar som vi stött på under insamlingen och analysen av de 30 intervjuer som genomförts. Förhoppningsvis kan det öppna upp för vidare studier och debatter kring hur normer i samhället är kopplade till den diskriminering och rasism som svarta svenskar utsätts för i det svenska samhället.

2.1 Analytiskt tillvägagångssätt

Analysen av de vuxna svenska afrikaners berättelser om deras upplevelser kring diskriminering och rasism behandlar även frågor om identitet och barnuppfostran samt framtidsdrömmar. Berättelserna och reflektionerna återges genom många citat från de intervjuer vi har genomfört. Citaten är tematiserade utifrån en växelverkan mellan arbete med teori och läsning av intervjuer. Vi kan konstatera att berättelserna i vårt material bekräftar de tematiseringar som ligger till grund i vår analys.

Vårt material innehåller en stor variation från de 30 intervjuer som vi genomfört och ger därmed en rättvisande bild av de tematiseringar, känslor, erfarenheter och praktiker för hur svarta vuxna kan uppleva rasism och diskriminering i Sverige. I vår analys har vi eftersträvat att ge plats till många olika nyanser inom varje tema som möjligt utan att redovisa varje intervju i sin helhet.

Vi har gjort vissa justeringar av intervjumaterialet, till exempel rättning av grammatiska fel, översättning av intervjuer från engelska till svenska och utskrivning av ord för att hantera talspråk i forskningssammanhang. I likhet med delrapport 1 ansåg alla intervjuade att de hade

erfarenheter av rasism och diskriminering; vi har således inte stött på någon som ansåg att rasism och/eller diskriminering inte förekommer. De vuxna svarta svenskar har också som vissa ungdomar i delrapport 1 reflekterat över hur diskriminering och rasism förändrats ju äldre de har blivit. De diskriminerande händelserna har dock fortsatt vara en del av deras vardag. Det fanns dock variation i kränkingsformer, speciellt mellan de vuxna svarta svenskar som växt upp i Sverige och de som immigrerat till Sverige som vuxna. Skillnaden ligger i de sociala sammanhang där dessa kränkningar hade ägt rum, där man kan se att vuxna svarta svenskar som växt upp i Sverige i likhet med ungdomarna i delrapport 1 tagit fasta på den diskriminering de erfarit under skoltiden och de strategier de nyttjade vid bemötandet av diskriminering och rasism. Variationen bidrog till olika erfarenheter av olika sociala institutioner och sammanhang. Medan denna variation är förväntad i mötet med olika individer och också i mötet med personer i olika åldrar, anser vi att variationen i utsagorna har betydelse i den mån de pekar på mönster och samband mellan typer av diskriminering man erfar och demografiska och sociala faktorer.

Vi kunde i denna studie observera, i likhet med delrapport 1, att det finns ett mönster i form av en genusdimension i de typer av erfarenheter av diskriminering och rasism som förekom. Genusdimensionen har tilldelats ett eget avsnitt där vi diskuterar sexuella trakasserier för att visa på att kvinnor och män utsätts för olika typer av diskriminering och rasism och att kränkningarna således har ett tydligt samband med genusstereotyper. Det finns en tydlig tendens där männen upplever att de oftare misstänkliggörs för brottsligt, farligt eller våldsamt beteende, medan kvinnorna upplever att de ofta betraktas som rasifierade sexuella objekt.

2.2 Studiens disposition

3. Upplevd diskriminering och rasism: Vuxna berättar

3.1 Typer av kränkningar

Reflektioner kring rasism och diskriminering

Att migrera i vuxen ålder innebär utan tvekan en omställning. Det stora flertalet av de vi har intervjuat har delgett oss berättelser av hur deras erfarenheter av att vara svarta i Sverige och om hur de bemötts. De upplever att det finns en fixering vid deras hudfärg i Sverige som "tvingar" dem att vara medvetna om att de av andra uppfattas som annorlunda. Med det menas att den fixering vid deras hudfärg som de möter i Sverige gör att de blir medvetna om att de av andra uppfattas som annorlunda. Eliza uttrycker hur oron över sin utsatthet på grund av sin hudfärg hör till vardagen:

Jag är medveten om min hudfärg varje dag. Så fort jag går igenom dörren, vet jag att vadsomhelst kan hända. Folk tittar på en, i mitt fall finns det många gånger då jag önskat att jag bara kunde gå igenom dörren utan att synas. Det kan vara saker som att en kollega till mig frågar mig sånt som inte har mitt jobb att göra. T. ex nu pratar alla med mig om Obama, eller om det händer något i Afrika, då ska alla fråga mig. För mig är det jobbigare i vardagen. Där kan man få många frågor som är jobbiga att ta. Frågor om jag kan sjunga, att jag pratar bra svenska. Folk tycker att de har rätt att komma fram till mig och säga att 'gud vad vacker du är', som att de gör mig en tjänst, att jag behöver höra det från dem för att göra mig glad.

För ett flertal vuxna afrikaner som växt upp i Sverige, är erfarenheten av att vara svart präglad av en tidig medvetenhet om ens hudfärg och den nedvärderande synen som omgivningen fäster vid den, vilket också påvisades i delrapport 1 (Kalonaityte, Kawesa & Tedros, 2007). Henry delger oss sin erfarenhet av att ha växt upp i en mindre stad i Sverige:

Att växa upp i en liten stad på 70-80 talet var inte lätt, det fanns en särbehandling. Jag var väldigt medveten om att jag var svart och att min omgivning var vit. Framförallt gällde det de attribut som man kopplar till svarthet som hudfärg och hår och att det uppmärksammades av människor i min omgivning. Det var väldigt tydligt. Det uppmärksammades genom skämt om krulligt hår. Det fanns i det allmänna samtalet, uttryck som "negerläppar" och hår, något som befäste svartas attribut som något fult och oattraktivt. Det fanns en känsla av att inte vara attraktiv genom sitt utseende, att man inte hade det normala utseendet, som var vit och eftersträvansvärt. Jag är ju ganska ljus i hudfärgen, men mitt hår var något som man skämtade om, och att folk tog i det, det var klassiskt.

Liknande erfarenheter av att växa upp i en mindre stad har Gloria som berättar om trakasserier som hon fick erfara under högstadiet.

Det var ett gäng tjejer som gaddade ihop sig, för killarna tyckte att min svarta jamaikanska kompis var snygg och då tänkte tjejerna att nu gör vi slut på dem här 'negerhorarna' som de kallade oss, en gång för alla. De barrikaderade korridorerna för att de skulle slå oss, kan du tänka dig? Det var inte mindre än nio tjejer, och vi var bara två. När lärarna hörde oss och kom för att hjälpa oss, då

hade vi redan slagits i en halvtimme, ordentligt. Du kan tänka dig, jag har varit med och slagits. De drog oss i håret, sparkades, de skulle slå ned dem där "negerhorarna".

Gloria berättar vidare om hur de verbala trakasserier fortsatte.

Ja, du vet de där skolkatalogerna man fick, just över min och min systers bild, hade de skrivit 'kom ut från rövhålet'. Eller om man gick förbi i korridorerna, då skrek de 'nu blev det mörkt!'. Hela högstadiet var jättejobbigt.

Glorias berättelse tyder på att hennes uppväxt präglades av trakasserier och våld på rasistiska grunder. Erfarenheter av våld och hot på rasistiska grunder delar flertalet av de intervjuade. Även om de har utvecklat en rad strategier för att hantera det, uttrycker flera ändå förvåning över att särbehandling de möter sker i just Sverige, ett land de hade helt andra förväntningar på innan deras ankomst. Jonas berättar om sin förvåning när han fick höra om en planerad demonstration där nazister skulle delta:

Sen kom det en granne till mig och sa till mig att nynazister kommer att marschera i stan, och att det var bäst för mig att inte gå ut den kvällen. Och då tänkte jag att här kommer jag från ett land, Sydafrika, som haft apartheid, och jag har aldrig utsatts för grov rasism. Jag har aldrig upplevt grov rasism, men att det skulle hända mig i Sverige, det var konstigt.

Hamid som liksom Jonas har sitt ursprung i Sydafrika menar att han kan se tydliga paralleller mellan hur han blev behandlad som svart i Sydafrika och den behandling han möter som svart i Sverige:

Jag tycker att Sverige påminner mycket om apartheidsystemet. Det här med svenskar och icke-svenskar, och allt som inte passar in i normen, kan man behandla olika. Om nu Sverige är jämlikt och vill vara en förebild i solidaritetsarbetet, varför vill man kontrollera alla dem som inte passar in i normen? Det är hela tiden nya krav, nya gränser som sätts upp.

Den särbehandling Hamid upplever i mötet med det svenska samhället är något som flera av de vi har intervjuat återkommer till. En sådan särbehandling är de fördomar som finns gällande afrikaners förmåga att passa tider. Jonas berättar om en incident när hans chef egentligen avsåg att tillrättavisa en kollega till Jonas som var dålig på att passa tider, men valde att påminna Jonas om vikten av att komma i tid:

En gång hade vi ett personalmöte med chefen och då sa han att 'ja, det är viktigt att ni är i tid.' Och då tänkte jag, 'men varför säger han det till mig?' Jag frågade honom senare om han var nöjd med mitt jobb eller om det fanns något som han var missnöjd med. Jag förstår inte varför du säger till mig om att passa tid, varför påpeka det till mig under ett personalmöte när jag alltid är i tid. Dessutom om du har problem med mig, varför säger du inte det till mig direkt? Och då sa han, förlåt, men det är inte dig som jag har problem med, det är med [namn på kollega] som jag har problem. Och då tänkte jag, han kan säga det till mig, men han kan inte säga det till en etnisk svensk. Förstår du!

Genom att fördomen om afrikanen med en bristande tidsuppfattning var allmångods och något som "alla visste hur det var med" kunde chefen understryka vad ett normalt beteende på arbetsplatsen var genom att peka ut den som 'borde avvika' men som i det här fallet inte gjorde det. Ett bärande tema i de intervjuer vi har genomfört är hur behandlingen av afrikaner även skiljer sig från hur den övriga invandrade befolkningen behandlas. Kibiri berättar om sin syn på skillnaden i bemötandet mellan invandrare och afrikaner:

Vi bemöts nog på olika sätt, vi svarta ligger nog längst ner, även andra invandrargrupper bemöter oss så. Vi är synliga, vi sticker ut.

Henry som har en vit mamma och svart pappa, berättar om hur han ofta bemöts som icke-svensk på grund av sitt utseende, då den rådande föreställningen om svensk tillhörighet fortfarande exkluderar svarta personer:

Det känns jobbigt att a priori bli bemött som en blatte från folk på stan när jag är svensk, att jag blir bemött som om jag inte tillhör. Man förväntar sig att jag ska vara invandrare.

Att synas och "sticka ut" som Kibiri menar är utmärkande för den afrikanska gruppen blir särskilt relevant för dem som är bosatta på mindre orter. Sofia berättar om livet i mindre stad i södra Sverige:

Det var svårt med allt, man fick inte komma in någonstans. Alla dörrar var blockerade. När jag tittar tillbaka på hur det var så undrar jag om jag kunde ha gjort något annorlunda, men det var så svårt. Det var till och med svårt att flytta därifrån.

Men att bo i en storstad garanterar inte att livet per automatik blir lättare. När Sofia flyttar till en av våra tre storstäder hamnar hon i ett svenskdominerat område:

Där var det som i [namn på en liten ort]. Jag kände att folk tittade på mig jämnt, genom fönstret till exempel.

Afrikaners särskilda utsatthet på mindre orter har paralleller med den utsatthet som kan finnas med att bo i ett svensktätt område i en storstad. Vanligen framhålls de många fördelar som finns med att bo i ett bostadsområde med en hög andel svenskar jämfört med ett område med en hög andel invandrare. Sådant som att man lättare kommer in i det svenska samhället, lär sig språket bättre är bland de saker som då nämns. Våra informanter uppmärksammar oss dock på att samtidigt som det kan anses finnas fördelar, till exempel att de svensktäta områdena ofta inte betraktas som lika belastade med en social problematik som flera av de svenskglea områdena anses brottas med, kan det finnas nackdelar ändå. Att bo i ett svensktätt område kan medföra en annan typ av problem, något som Diana har erfarit. När Diana tillsammans med sin make bestämt sig för att köpa hus i en välbeställd kommun i Skåne, och på så sätt flytta från det svenskglea området i Malmö där familjen tidigare var bosatt, var familjens motiv till flytten att komma ifrån den sociala problematik som de ansåg att området med en högre andel invandrare var belastad med. Nu drygt 20 år efter flytten berättar hon om en incident som fått henne att börja fundera över det val hon och hennes make gjorde. När hon skojandes har föreslagit att sonen ska ta över huset han har växt upp i möter hon denna reaktion från en av sina söner:

Min yngste son sa häromdagen när jag skojade om att han kunde flytta in i villan en dag ”Aldrig [namn på orten]” och då tänkte jag på att de aldrig fick leka, skratta och bara vara barn som kanske barn i mer invandrartäta områden får.

Dilemmat hon brottas med vid upptäckten att hennes son inte vill bo i det område han växt upp i är huruvida hon och hennes make fattade ett riktigt beslut när de flyttade från det svenskglea området. Verkligheten i villaförorten var inte alltid så lätt, hon minns till exempel den gången när någon hade målat ”BSS” på huset och hur hennes barn fick upplysa henne om att innebörden var ”Bevara Sverige Svenskt”. Upptäckten att inte kunna skydda barnen fullt ut kombineras således med insikten att hennes barn inte delgav henne flera av de rasistiska incidenterna de var med om, något hon nu i efterhand har förstått gjordes i syfte att skydda henne: .

Jag fick vara en aktiv mamma, intervjuade dem varje dag om vad som hade hänt, ändå märker jag nu att de inte sa allt, de ville bara lugna mig.

Farida berättar att hon i syfte att se till att hennes barn inte råkade illa ut medvetet valde en boendemiljö där de skulle få vistas med andra barn med vad hon kallar för ”internationell bakgrund”:

Jag har haft tur som bott i en internationell miljö. Vi tillhörde alla olika nationaliteter. Vi bodde där som forskare från hela världen. Jag tror att det hade spelat roll om de hade växt i ett område där de var minoritet utifrån vad jag hört från mina vänner.

Även Sabina har erfarenhet av att hennes barn särbehandlades, något hon löste med att byta skolmiljö:

Mina barn blev traumatiserade av att komma hit. Min son hade lärt sig mycket redan innan han kom till dagis, sen när han kom hit, fick han bara leka, och han var frustrerad. Det var jobbigt för honom, för han kunde engelska, franska och swahili, och han fick lära sig svenska, men det tog ett tag för honom att förstå varför dem inte talade andra språk än svenska. Idag har jag satt honom i en internationell skola. Han sa till mig att han inte vill byta skola nu för han vill inte flytta till en skola där det skulle vara konstigt att vara annorlunda. I hans klass är dem 15 elever och alla är internationella. Lärarna är också internationella och dem lär sig allt i både engelska och svenska.

De erfarenheter som barn och ungdomar med afrikansk bakgrund har av rasism och diskriminering delar de inte alltid med sig. Barnens erfarenheter av kränkande behandling har behandlats i den föregående rapporten, erfarenheterna av kränkande behandling tycks även vara giltiga för de vuxna svenskar med afrikansk bakgrund som vi har intervjuat.

Rasistiskt språkbruk

De kränkningar de vi har intervjuat har erfärut vad gäller rasistiskt språkbruk är mångfacetterade. Flertalet delar med sig av sina erfarenheter av att bli kallad ’neger’, vid de tillfällena säger de oftast ifrån. Robert som är van vid att poängtera att användandet av ordet

'neger' inte är ett acceptabelt språkbruk menar att det finns flera varianter av användandet av ordet 'neger':

När jag gjorde mitt examensarbete så fick jag lära mig under en intervju att en grej som man öppnade burkar med kallades för 'negerstrypare'.

I likhet med Robert ger Mark exempel på ännu en instans av kränkande språkbruk. De här kränkningarna sker i det offentliga rummet när han till exempel cyklar där han utsätts för verbala attacker av förbipasserade. Mark ger exempel på hur han kallas för "djävla nigger" när han cyklar i Göteborg:

Intervjuare: Säger folk det till dig?

Ja, ofta, när jag cyklar.

Även Kibiri har erfarenhet av kränkande språkbruk. Han berättar att samtidigt som han får trösta sina barn när de av andra barn kallas för 'negrer' är det även en verklighet som han tampas med på arbetsplatsen:

Det har förekommit att någon har refererat till dem eller någon annan som 'neger' och då blir de jätteledsna, det har även jag råkat ut för, med kollegor att de säger 'neger' om andra afrikaner.

Att det kränkande språkbruket används i förbigående som om det vore ett neutralt ord är något som flera av de vi har intervjuat har kommenterat. Sofia menar att det rent av händer att ordet 'neger' används för att explicit tala om olika människosärarter, med en uttalad rasbiologisk innebörd:

De kan sitta och berätta, "vi åkte buss och det var fem människor och fem 'negrer' eller jag var ute, det var ganska mycket folk och 'negrer' också. I början var jag arg men nu har jag hört det så mycket så jag har blivit immun mot det. Av de jag jobbar med har jag hört en massa berättelser om afrikanska män, de berättar om "negrer från Gambia, de är bara ute efter.. och så säger de en massa fula saker.

Sofia menar att hon inledningsvis blev arg och reagerade varje gång kränkande uttalanden förekom i hennes närvaro. Frekvensen av dessa uttalanden har dock gjort att Sofia inte längre bemöter alla kränkande kommentarer varje gång de fälls. En bidragande orsak, menar Sofia, är att hennes kollegor med tiden "glömde bort hennes färg" och som hon uttrycker det började "prata om negrer och kannibaler ohämmat". Även Hamid ger uttryck för att han vid flera tillfällen inkluderas i ett "vi" under förutsättningar att han accepterar att hans identitet och erfarenheter osynliggörs eller nedvärderas; något som han menar är djupt problematiskt då inkluderingen är villkorad:

Det är inte ok, när någon säger till mig att 'jag tänker inte på dig som afrikan'. Då tänker jag, vad menar du då? Att mina afrikanska rötter inte är lika mycket värda?' att jag inte ska vara stolt över dem?

Det som är kännetecknande för Hamid och Sofias erfarenheter är att kränkande kommentarer och nedsättande Afrika-metaforer används av deras omgivning och legitimeras genom

påpekandet att de inte riktas mot Hamid och Sofia specifikt. I den stund som de protesterar mot det kränkande språkbruket är inkluderingen inte längre tillgänglig.

Integritetskränkningar

Våra informanter talar om ett brett spektrum av integritetskränkningar som de själva, och i en del fall deras barn har utsatts för. En uppsättning kränkningar handlar om fysisk beröring utan tillåtelse, i ett exotiserande syfte, eller, som kontrast, en vägran att vidröra en svart person. Anthony berättar om hur hans kollegor ständigt skulle känna på hans hår:

Jag var som en sorts undersökning för de som ville känna på håret. De sa ”wow, det är så mjukt”.

Otillbörlig beröring utgör en form av integritetskränkningar, vägran att vidröra en svart person en annan. Farida berättar om hur hennes son utsattes för integritetskränkande behandling i tidig ålder:

Vi hade en incident där min yngsta började i sexårsverksamheten. Där upplevde han att när de lekte skulle alla röra varandra under leken, men ingen ville röra honom. [...] Jag frågade honom varför de andra barnen inte ville röra honom, då sa han att det var för att han var den enda svarta där. Men sen började han i en internationell skola.

Faridas beslut om att sätta sonen i en internationell skola var motiverad av flera olika faktorer. Viljan att beskydda barnen från rasistiska kränkningar påverkar dock svarta föräldrars beslut gällande val av skola, något vi kommer att utveckla i avsnittet om strategier. Andra typer av integritetskränkningar i våra informanters berättelser rör frågan kring deras föreställda underlägsenhet och sociala utsatthet. Ett exempel är Sofias upplevelse om att behandlas på ett infantiliserande sätt:

Ibland har jag en känsla av att de tror att man är dum. De förklarar saker som om man vore ett barn och det spelar ingen roll att jag säger ”jag förstår” eller visar att jag förstår språket, men det är nästan som att det är bestämt att den här människan förstår ingenting. De säger saker som ”I din kropp finns det något som ser ut...” man blir idiotförklarad varje gång. Jag känner mig dum varje gång jag går till läkaren.

I en liknande anda, menar Eric på att hans position som politiker inte kunde accepteras; svart hudfärg i mötet med myndigheter väckte föreställningar om klientrollen, inte föreställningar om att han kunde komma dit i egenskap av förtroendevald:

Det var faktiskt när jag hade precis börjat bli aktiv inom politiken och skulle på mitt första nämndemöte. Jag kom dit med min inbjudan och ringde på porttelefonen där mötet skulle hållas. En kvinna kom fram för att öppna och då frågade hon mig direkt ’ska du träffa din handläggare?’ nej svarade jag. Hon fortsatte ’vad heter din handläggare?’ jag visade henne inbjudan och försökte förklara att jag skulle till ett möte och att jag var politiker. Trots det hörde hon inte vad jag sa utan var helt inställd på att jag kom dit för att träffa en handläggare. Sådana här saker har hänt mig många gånger.

Integritetskränkningar kan också få mer utstuderat mobbningsartade former. Jonas berättar om hur hans chef använder sig av smuts för att skildra hans svarthet under täckmanteln av oskyldigt skämt:

Sen hände en annan sak, då hade jag jobbat där i fem, sex veckor. Då kom en kollega fram och skulle hälsa och vi kramades, och då sa min chef, vad är det här för särbehandling, är det bara [Jonas] som får en kram? Då gick han ned och tog smuts från marken och lade det i sitt ansikte, och då sa han 'nu är jag också svart, nu vill jag också ha en kram'.

Det som är kännetecknande för integritetskränkningar är att dessa utövas på ett förnedrande sätt; integritetskränkande negativ särbehandling kan, som i exemplen ovan, utövas som närgångenhet, undvikande av fysisk kontakt, exotiserande eller ett fördummande av svarta personer. Det som också är framträdande i dessa exempel är hur svarta personer särskiljs på grund av deras hudfärg och försätts i en situation där de både synliggörs och nekas rätten till förhandling om till exempel deras arbetsposition eller deras åsikt om att inte bli vidrörda i håret.

Sexuella trakasserier

Sexuella trakasserier kan betraktas som en specifik form av integritetskränkningar, som särskilt våra kvinnliga intervjuade ansåg sig vara drabbade av. Claudia, exempelvis, menar på att hon än idag erfar sexuella trakasserier, och hennes tidiga erfarenheter är att hon inte fick göra motstånd och anmäla dessa incidenter, utan blev istället rådd att hitta en för kvinnor lämplig utbildning:

Jag bestämde mig för att läsa till bilmekaniker, och jag blev deras sexobjekt. Som enda tjej fick jag utstå sexuella närmanden och sexuella trakasserier. Jag gav upp, studievägledaren sa att det enda alternativ jag hade var att byta utbildning och jag trodde på det. Idag hade jag agerat annorlunda. Jag hade markerat gentemot männen. Jag blev uppmanad att söka något som passade kvinnor [...].

Claudia berättar hur sexuella trakasserier än idag är en del av hennes vardag och att byte av utbildning och yrkesbana inte har förändrat den sexualiserande synen på svarta kvinnor hon bemöts med:

Sexuella trakasserier upplever jag hela tiden, även idag. När jag jobbade med att anordna olika events, även om det var ett seriöst yrke, när man beställde en tjänst av mig fanns det en förväntan från beställaren att jag ingick i det. Jag har till och med tillfrågats hur mycket jag skulle ta om det var "hela paketet". Och ibland så kunde det vara "kan du ordna några afrikanska tjejer" och det rör sig om myndighetspersoner. När jag har ordnat temakvällar så har jag tillfrågats om jag kan ordna några tjejer som kan närvara. Det har jag upplevt som oerhört kränkande, det förekom väldigt ofta.

Sexuella trakasserier på rasistiska grunder förekommer, som Claudias berättelse tyder på, i såväl utbildning som yrkesliv. Det offentliga rummet är inte heller något undantag, enligt Eliza, har hon utsatts för grovt sexualiserande och rasifierat kränkande kommentarer:

Det värsta som jag har varit med om är att en man som hade sett en svart kvinna i en porrtidning kom fram till mig och frågade 'det var du va?' att jag var med i en porrtidning. Jag stod utanför stationen i [mindre stad i Södra Sverige], och han stod tillsammans med en grupp andra män, och de stod och pratade, och då säger han att 'det var du i den porrtidningen, och att, ja, du har samma läppar'. Det var nog det grövsta, och då stack jag. Sen var det på Komvux, och vi hade en afterschool grej. Det var några killar som började med att 'vi tycker du är jättefin' och sen fortsatta dem med att 'vill du komma hem med oss?' och dem fortsatte 'vi tycker du är så exotiskt'.

Eliza tar fasta på att språkbruket – referenser till pornografi alternativ hennes "exotiska" utseende – kan variera, dock förblir innebörden och upplevelsen av den typ av kommentarer detsamma – att hon betraktas som ett på rasistiska grunder sexualiserat objekt till för att tillfredställa betraktaren.

Väktare och polis

I föregående avsnitt diskuterade vi att svarta kvinnor betraktas på rasistiska grunder som sexualiserade objekt. Svarta män, å andra sidan, erfar att de ses och behandlas som ett hot, främst i det offentliga rummet. En ofta återkommande erfarenhet är att bli misstänkliggjord av polisen. Mark, till exempel, berättar om hur han blir stoppad av polis medan han arbetar som tidningsbud:

En gång när jag delade ut tidningar kom polisen och frågade mig vad jag gjorde och jag sa 'ni ser ju att jag befinner mig på min arbetsplats, här är tidningarna och här är nycklarna till porten, jag arbetar'. Och då sa dem, 'nej vi måste få se ditt id-kort' och jag frågade "varför ska ni titta på det". Jag befann mig på en plats där jag inte gjorde någonting, och så sa jag 'vad misstänker ni mig för, det är tidigt på morgonen, klockan är tre, men jag är tidningsbud och ni ser att jag arbetar. Om ni vill kan ni ringa GP, men jag visar inte mitt id-kort'. Och då sa jag 'om ni har hört att något har hänt borde ni fråga mig om något är fel'. Så jag vägrade.

Intervjuare: Vad hände, gick de?

Du vet jag är en envis man, jag sa, "jag känner till mina rättigheter. Jag befinner mig på min arbetsplats precis som ni. Dessutom om ni misstänker mig för något får ni säga det". Sen gick de.

Det som är framträdande i Marks berättelse är att han ställer motkrav och att dessa motkrav i just denna situation utmynnar sig i att polisen inte gör någon närmare genomsökning eller påtvingad identifiering av honom. Verbalisering av motkrav i liknande situationer är dock ingen garanti för att individens rättigheter skyddas. Hamid menar på att han har otaliga gånger blivit stoppad i tullen, och att krav på förklaring från hans sida väcker ytterligare misstänkliggörande:

Sättet att bli behandlad när man kommer in i Sverige, hur de kollar ens pass, nu har jag kvar mitt Sydafrikanska pass. Man kommer igenom tullen, och det är många gånger som jag blir inplockad, och när jag frågar varför, får jag varierande

svar. Men jag tror att det beror på min hudfärg, och det är oftast bara jag som plockas in. En gång var vi några kollegor som åkte på en 24-timmars båtresa. När vi kom tillbaks till Sverige var det många poliser där och jag plockades in. Jag frågade varför jag plockades in. Jag hade bara min ryggsäck och ingen vagn med sprit som alla andra. De svarade att jag hade ett onormalt beteende. Då frågade jag vad som är ett normalt beteende. De kunde inte svara på min fråga utan svarade att det var just mitt ifrågasättande som var ett onormalt beteende. Min upplevelse är att man plockas in om man har ett utseende som inte är europeiskt. För det mesta undviker jag att ifrågasätta, eftersom det bara leder till mer problem.

Uppenbarligen så utgör frågan “varför” tulltjänstemännens motivering av selektion av personer att undersöka vid inträde i Sverige, trots att den verbaliseras först efter det att selektionen har genomförts. Denna ovilja att ställas till svars och erbjuda en förklaring väcker också en misstro mot polisen och liknande myndigheter hos våra informanter. Sofia menar på att hennes pojkvän blir stoppad av polisen när han kör på natten, i tjänst, och hon är orolig att hennes rättsäkerhet inte skulle bevakas eller beaktas vid ett sådant möte med polisen:

Men jag är så rädd när jag kör på natten, den mannen jag umgås med han jobbar också natt och blir ofta stoppad av polis och han säger att det är så när man är svart man och kör bil på natten och jag är så orolig att de stoppar mig mitt i natten och något händer mig om de gör något med mig då har jag inget vittne, sådant som händer i USA menar jag.

Det som är framträdande för vuxna svarta personer och deras möten med poliser och andra myndigheters misstänkliggörande är att de ifrågasätter grunderna för misstankarna som riktas mot dem. Det är just detta ifrågasättande som också väcker oro inför repressalier och eventuellt våld.

Hatbrott

Den mest allvarliga formen av rasistiska kränkningar är hatbrott. Våra informanters berättelser tyder på att hatbrott utövas av olika grupper i samhället och inte alltid av enbart extremister som förknippas med rasistiska våldsbrott. Som förra avsnittet indikerar, talar våra informanter om rädslan för repressalier från polisen när de ifrågasätter misstänkliggörandet som äger rum. Repressalier från polisen sida utgör kärnan i Pauls berättelse om misshandel och hot som hans pappa blev utsatt för:

Vad som hände var att min pappa blev misshandlad av polisen. De ville se hans pass och han sa att han är svensk medborgare och inte behövde visa passet. De klämde in honom i polisbilen och slog honom ganska hårt och kallade honom för Kunta Kinte och bad honom att dansa. De ville komma hem till mig och min mamma för att storma in i vår lägenhet för att titta på hans pass. Mina föräldrar anmälde det, men polisen gjorde inte en intern utredning och mina föräldrar kontaktade tidningar och var med i debatter med dem här poliserna. Och de gjorde en förundersökning där de här poliserna erkände vad de hade gjort på band. Sen tog de tillbaks det. Förundersökningen blev nedlagd. Min pappa började bli trakasserad av polisaspiranter. Vi började få mordhot på brev, med nazistiska hakkors på.

Pauls berättelse är ytterst problematiskt i ljuset av polisens roll och funktion i bevakande av individens rättsäkerhet, och tyder på att polisens misstänkliggörande av svarta personer kan, vid vissa tillfällen, utmyнна sig i övervåld och hot. Hot är något en annan av våra informanter, Eric, har erfårit, och han menar på att det var just rasistiska hot som fick honom att sluta med hans politiska uppdrag:

Det är våldigt många politiker som blir hotade. Det är svårt att få acceptans om man hävdar att man blivit hotad på grund av rasism. Då kommer de att säga men vi är alla hotade. Men hoten finns, speciellt när man sitter i nämnder som rör myndighetsutövning. Jag satt inom en politisk delegation och slutade. Jag ville inte vara med för att det är våldigt obehagliga saker man får höra. Det var många hot som rörde min hudfårg.

Utöver erfårenheterna av hot och våld från de aktörer vi har nämnt ovan har en av våra informanter också erfårit hot och våld som kom från nazister. Paul berättar om hur han råkade möta en grupp nazister på vägen hem:

Jag blev attackerad av nazister. Jag hade otur, det var den 13 november och hade varit och handlat mat och skulle hem. Jag såg bara en grupp människor, sen när jag kom närmare såg jag att det var nynazister, och kopplade att det var 13:e november. Jag visste direkt att jag inte kunde vika av åt ett annat håll, för då kommer de att jaga mig. Så att jag bara gick igenom dem, och det var några som knuffade till mig och sa 'djåvla neger', De var flera hundra, jag stångde av mig själv.

Det som Pauls berättelse tyder på är ett omöjligt val han måste göra; springa och jagas eller våga ta sig förbi och bli utsatt för våld och verbala attacker. Pauls berättelse förblir ett exempel på att i dagens Sverige går det inte att röra sig fritt i det offentliga rummet utan att riskera att utsättas för våld som svart person.

3.2 Möten med olika institutioner

Utbildning

Många av våra informanter har kommit till Sverige i vuxen ålder och har således ingen egen erfårenhet av svenska grund- och gymnasieskolor. Kommunal vuxenutbildning (Komvux) å andra sidan, har de flesta fått erfåra genom kurser i svenska och många gånger bedömdes deras utbildning från hemlandet vara icke-likvårdig den svenska och således i behov av komplettering. Erfårenheterna från Komvux inbegriper negativ särbehandling i form av bedömmingar som gravt underskattar de studerandes tidigare utbildning och förmåga. Mark berättar att han mötte motstånd från en ansvarig person på Komvux och enbart med svårigheter fick läsa engelska på rätt nivå trots att engelska är nationalspråket i hans hemland:

Lårare från klassen försökte åven hon förklara att a-nivån var alldeles för lätt för mig, men det gick inte. Och då kände jag att när jag hade stöd från en lårare att jag kunde bli arg, så jag blev rasande och frågade den ansvarige personen, "vad antyder du? Att jag är för dum för att läsa nästa nivå? Låt mig göra ett prov? Och då sa hon ok. Jag fick anmäla mig till nivå b.

I liknande anda menar Mark på att han inte fick läsa svenska tillräckligt intensivt, då den officiella policyn på skolan var att agera som om en intensivkurs i SFI inte fanns:

Det var en man som satt där och jag sa, jag läser SFI, men jag vill läsa intensivkurs och han sa vi har inte det här och då tänkte jag aha, för jag tänkte att det kanske inte finns. När jag sen fick reda på att det fanns möjlighet att läsa en intensivkurs hade jag först tänkt bli arg, men sen sa jag istället. 'Tänk om du flyttade till ett annat land, till exempel Uganda och du skulle läsa t.ex. swahili och du läste och läste', och jag sa, 'gör mig en tjänst, låt mig försöka'. Han tittade på mig och sa, 'ok, vi får prova det här, men bara så att du vet, det här finns egentligen inte, men eftersom du har bett mig'. Då började jag med intensivkursen.

Om Marks erfarenhet är att varje kurs kräver förhandling för att kunna läsas på rätt nivå och att inte underskattas som studerande, menar Kibiri på att de svenska utbildningsinstitutionerna styr in en på vissa utbildningar som anses mer passande för personer med afrikansk bakgrund:

Först läste jag SFI och när jag skulle slussas vidare till andra utbildningar märkte jag att de alla var praktiska utbildningar, svetsare och sådana saker och det var ingenting som passade mig.

Om Kibiris erfarenhet är att man förs vidare i en viss riktning utan förklaringar eller medbestämmande, menar Sofia på att hon fick veta av studievägledarna att hon och hennes kurskamrater med afrikansk bakgrund ansågs sakna förmåga att läsa vissa ämnesinriktningar och satsa på vissa yrken:

Ja, jag ville antingen läsa något samhällsvetenskapligt eller något av de naturvetenskapliga ämnena, det var vad jag var intresserad av. Men de sa det rakt ut "du har inte förmågan" de sa det till mig och till några av mina kompisar, som också var afrikaner, de sa att 'det är inte samma utbildningar som ni har där nere'.

Det bör tilläggas att Sofias erfarenhet är av en studievägledare på en gymnasieskola, och inte Komvux. Bland de informanter som är uppvuxna i Sverige finns det även erfarenheter av att skolutbildningen utelämnar väsentliga delar av exempelvis historieundervisning som skulle vara värdefull och gynnande för personer med afrikansk bakgrund. Paul talar om behovet av förebilder och att en nyanserad bild av Afrika saknas i utbildningssammanhang:

Sen saknade jag väldigt mycket förebilder i samhället, för man tar inte fram svart historia. Därför har jag läst mycket, hittade pappas böcker och läste mycket om Afrika. Det som fanns omkring mig var annars bara negativa saker om Afrika.

Erfarenheter av vuxenutbildning, och även gymnasieskolor, är genomgående negativa, då de intervjuade har upplevt att de många gånger anses ha utbildningar som är mindre värda än deras svenska motsvarigheter. En annan påtaglig erfarenhet är att anses ha en lägre kapacitet för teoretiska studier och en begränsad förmåga att läsa i en snabb takt. Det senare är även en erfarenhet som präglar informanternas berättelser om arbetslivet i nästa avsnitt.

Arbetslivet

Ett flertal av våra informanter har upplevt sig diskriminerande i arbetslivet på flera olika plan. Diskrimineringen omfattar otrygga anställningsvillkor såsom projekt- och timanställning, svårigheter att få anställning som speglar ens kvalifikationer, svårighet att befordras och olika former av trakasserier på arbetsplatsen. Anthony, till exempel, menar på att bedömningen att han på grundval av hans hudfärg aldrig kommer få fast tjänst gjordes av arbetsförmedlingen och således cementerades på myndighetsnivå:

Du vet det har stått i mina papper på arbetsförmedlingen att jag aldrig kommer att få en fast tjänst. I över 25 år har det stått så och jag fick reda på det av en handläggare där som var mycket politisk aktiv och han sa ”[Anthony], varför står det så i dina papper”? [...] Han frågade mig om jag ville anmäla det, men jag kände att det var för sent och jag kände också att jag inte ville att han skulle bli lidande.

Föreställningen om att fasta tjänster eller att vissa arbeten inte är tillgängliga för svarta personer förmedlar båda Kibiri och Natalie. Natalie berättar:

Mitt första jobb som administratör, där började folk fråga mig, ’hur hamnade du här?’ det var som att en svart människa inte kunde ha det jobbet. Min chef sa till mig att när hon växte upp hade hon inte kontakt med svarta människor. Man kände att det fanns en mur mellan ’oss’ och ’dem’. Det påverkade oss, och när de skulle omorganisera arbetet, var det bara svenskar som fick flytta, vi andra fick inte flytta med. Man såg att de som hade jobbat kortare tid än mig, fick flytta med.

Kibiris personalchef åberopar behovet av ytterligare studier i det svenska språket när han undrar varför han inte kan få en annan form av anställning än timanställning:

Timvikariatet som jag fick ville jag gärna omvandla till en tillsvidareanställning, men det gick trögt och där upplevde jag något som jag än i dag inte förstår. Jag förde dialog med personalansvarig och frågade hela tiden om det fanns något. En dag sa personalchefen att jag skulle komma till kontoret. Och när jag kom dit sa hon, ”jag hittar inga lösningar, men [Kibiri], du kanske skulle ta och läsa lite mer svenska. Jag tittade på henne och jag kunde inte fatta, ärligt talat, det var helt stopp. Jag tänkte, jag kom till Sverige, läste SFI, svenska på gymnasiet och dessutom läst på högskolan. Dessutom har jag jobbat inom samma myndighet i X-stad där det var mycket mer att göra, men här i Y-stad tyckte man att jag skulle läsa svenska. [...] Det var ju diskriminering, men det tog tid för mig att förstå det.

Kibiri menar på att om i det ovannämnda exempel var det svenska språket som chefen använde som bortförklaring för varför han inte fick en annan typ av anställning, är en annan av hans erfarenheter att han förväntas vara tacksam över att ha anställning överhuvudtaget:

Jag gick på projektanställning trots att alla säger att det är en bra verksamhet som ska vara kvar, men jag gick fortfarande på en projektanställning, jag ville ha mer trygghet. Min chef sa någonting då som förvånade mig när jag frågade om möjligheterna till fast anställning, hon sa, ’jag måste titta på det, det är klart att jag ska titta på det’, men så säger hon ’du får vara glad [Kibiri] att jag hjälpte dig att få en kommunal anställning’ och jag tänkte, nej inte du också. Jag kanske

misstolkade det, men det var som att hon sa, du ska vara nöjd att du inte är vaktmästare eller städare.

Om trygga anställningsformer är svårare att få tillträde till för personer med afrikansk bakgrund, anser våra informanter det vara lika svårt att få en anställning baserad på deras kvalifikationer. Sabina berättar om olika hinder som hennes chef har skapat för henne som akademiker med afrikansk bakgrund:

Han har inte gett mig några pengar till att forska, till seminarier, att få fortbildning, ingenting, trots att det har funnits en budget som jag ska arbeta utifrån och jag har haft rätt till det.

Vidare, menar Sabina på att hennes chef vid flera tillfällen har uttalat sig rasistiskt och agerat kränkande mot henne och hennes andra svarta kollegor, i Sverige och utomlands:

Han har fällt flera nedlåtande kommentarer till mig och min andra kollega som också är Afrikan. Jag pratade med styrelsen om det och jag berättade om situationen. Han har försökt få mig att må dåligt, och klagat på den ersättning jag får när jag föreläser. Att föreläsa är en del av mitt arbete. Han har gjort det mycket svårt för mig att arbeta. Nyligen när han återvände från Afrika, frågade han mig, 'är jag verkligen en rasist?' För att min indiska kollega hade sagt det rakt i hans ansikte och det hade även två kollegor från Nairobi också sagt. Min andra svarta kollega har blivit trakasserad länge, han är nedbruten. När han öppnar munnen för att säga något blir han nedtystad, och avbruten mitt i meningen, så att det är riktigt illa.

I andra fall förhindras personer med afrikansk bakgrund att få tillträde till de jobb de är kompetenta för. Tanya menar på att hon inte har kunnat få anställning som speglar hennes arbetslivserfarenhet och kompetens:

Jag hade stor erfarenhet av textil och design och hade försökt få ett arbete under en 10-årsperiod, men jag blev väldigt frustrerad då jag inte fick arbete. Jag hade 5 års erfarenhet, men det gick ändå inte att få ett arbete. Jag blev inte ens kallad till en intervju.

Sofia har samma erfarenhet och menar på att hon var tvungen att jobba som personlig assistent istället för det hon hade utbildat sig till för att kunna försörja sig:

Jag fick inget jobb efter att jag hade läst Handel- och Administration utan jag fick jobba som personlig assistent. Jag kände mig så överkvalificerad. Jag jobbade med människor som inte ens hade gått ut grundskolan och de var alla svenskar.

Arbete med andra arbetsuppgifter än de som individen är kvalificerad för är naturligtvis både ett samhällsekonomiskt slöseri och en allvarlig begränsning i individens möjligheter att bejaka sina karriärmål och få rätt lön för sin kompetens. Situationen förvärras ytterligare när arbetsituationen dessutom kännetecknas av rasistiska trakasserier som inte stoppas av arbetsledare; Sabina berättar om hur hennes arbetsledare uttryckte förvåning över att hon hade anställts till en tjänst på institutionen, då hans föreställningar var att en kvinna med afrikansk bakgrund inte bör inneha en akademisk tjänst:

Vår direktör sa direkt när jag hade anställts att han ville träffa mig för att se varför de hade anställt en afrikan och kvinna.

Sofia, exempelvis, fick arbeta som personlig assistent åt en nazist och utstå dagliga kränkningar:

Jag var personlig assistent till en man som tidigare hade varit nazist. Jag blev tvungen att jobba där för jag behövde pengarna. Han utsatte mig hela tiden för en massa kränkande kommentarer.

Intervjuare: Rapporterade du det till din arbetsgivare?

Ja det gjorde jag, men samtidigt ville jag jobba, jag behövde pengarna. Och ibland när man rapporterar så säger de att man är för känslig, man ska inte vara så känslig, [klienterna] säger sådär för de att är sjuka. Så det hjälpte inte alltid att rapportera.

Även kränkande Afrika-metaforer och uttalat rasistiska föreställningar om svarta personer hör till den samlade bilden av arbetsplatstrakasserier, som återigen är svåra att anmäla till arbetsledare. Gloria berättar om en händelse på hennes arbetsplats där en kollega uttalar sig rasistiskt mot svarta:

Ja, det var en kollega, vi sitter i ett sånt där kontorslandskap, och hon är gruppchef för en annan grupp och vi sitter ganska nära. De satt och diskuterade och då sa hon högt 'usch, jag tycker att svarta är så äckliga, de är så orena'. Jag försökte att inte lyssna på hennes kommentarer.

Gloria påkar på svårigheten att kunna bemöta och utmana sin kollegas rasistiska uttalande då hon råkar ta del av det av en slump. Vidare, en ytterligare dimension i svårigheten att bekämpa kollegans uttalande är de andra som hon samtalar med inte reagerar eller på ett annat sätt bemöter rasismens i hennes utsaga. Gloria berättar vidare om hur samma kollega vid ett annat tillfälle uttalar sig direkt kränkande till henne genom att tillskriva henne en rad kränkande rasifierade egenskaper:

Sen var det en sak hon sa direkt till mig. Vi hade företagsfest inför jul. Min chef kom till mig och sa att dem hade beställt för mycket mat, och det var i samband med att jag skulle ha fest hemma och ha bjudning. Då sa hon att vi skulle ta bort viss mat från bordet och lägga det i kylskåpet så skulle jag kunna ta det till min fest. Det var alltså min chef som föreslog att jag skulle ta bort ett serveringsfat och ta med mig hem. Sen när vi skulle gå hem, tog jag ut serveringsfatet, och då kom den där gruppchefen och ser mig bära på det där serveringsfatet. Då kommer hon fram till mig och undrar, 'men gud, vad gör du?' Då sa jag att jag fick med mig lite mat, då det var så mycket som var över'. Då sa hon, 'men det är typiskt er att tigga'. Jag lämnade tallriken där och gick. Min chef pratade med henne, och hon var borta från jobbet i två dagar. Jag vet inte vad dem pratade om, jag fick inte vara med i samtalet.

Glorias kollega både misstänkliggör Gloria och genom sin referens till tiggeri etablerar en rasistisk hierarki där Gloria, i egenskap av en svart person, anses vara av moraliskt tvivelaktig karaktär. Gloria upplever att även om chefen vidtagit åtgärder i det här fallet, har hennes

möjligheter att inkluderas i lösningen av den kränkande handlingen från kollegan begränsats av att hon exkluderas från samtalet. Chefer och arbetsledarnas agerande vid kränkande behandling är ett tema som återkommer i många informanternas berättelse och oftast rör det sig om ett missnöje som i Glorias fall. Andra berättar om hur de själva fått utöva påtryckningar för att få cheferna att agera som i Elizas fall:

En annan gång var det några elever som skulle donera datorer till Tanzania. Och så gick jag förbi och hörde de säga 'var ska de sätta kontakten, i trädstammen?' Det som gjorde mig arg var att rektorn och de andra skrattade. Jag gick bara upp till biblioteket, och då kom rektorn springande efter mig och sa att 'vi känner till så lite om Afrika'. Då sa jag att det handlar om att det var så fördomsfullt sagt. Sen bad hon om ursäkt.

Kränkande rasistiskt språkbruk på arbetsplatsen bortförklaras ofta av arbetsledare genom hänvisningar till brist på kunskap bland de som utövar kränkningarna, eller som ett normalt språkbruk för den äldre generationen i Sverige, eller som ett värdeneutralt svenskt kulturellt fenomen. Tanya berättar om en incident där hennes kollega använder rasistiska metaforer för att uttala sig om en svart klient:

En gång när vi hade handledning på jobbet, kom det upp ett fall om en svart kvinna som tillsammans med sin man, en svensk, hade adopterat ett barn. Mannen var väldigt dominerande och kränkte kvinnan. Så var situationen, och under handledningen, presenterade en av mina kollegor fallet och under diskussionen, ville hon att vi skulle inte bara fokusera på mannen, men också på kvinnan. Då sa hon 'jag vill ta den där apan' om kvinnan, för att tydliggöra att kvinnan hade också skuld i fråga. Men eftersom fallet handlade om en svart kvinna och barnet också var svart, borde man inte använda ett sådant språkbruk om svarta människor.

När Tanya tar upp frågan kring lämpligt språkbruk och vikten av att inte uttala sig om svarta klienter på ett rasistiskt sätt, hävdar hennes chef att referens till "apa" är inte kränkande, utan snarare en generationsfråga och en positiv metafor:

Jag diskuterade frågan med en annan kollega som hade samma syn som jag. Jag gick hem, tänkte på saken, och kom fram till att jag måste lyfta fram frågan hos chefen. Jag ville inte peka ut henne, men ville diskutera vad som är lämpligt språkbruk mot våra klienter. Chefen sa till mig att det handlar om en generationsfråga, och att människor i den generationen inte varit i kontakt med svarta människor. Chefen såg inte att frågan handlade om rasism. Några förklarade för mig att när man växte upp, skulle man inte använda svärord, men att man kunde säga apa, eftersom apan är snäll.

Tanya insisterar på att peka på de rasistiska associationerna som en referens till "apa" väcker, dock utan framgång, då hennes chef menar på att Tanya missförstår situationen då hon saknar svensk kulturell socialkompetens och klassificerar incidenten som "kulturkrock":

Sen försökte jag förklara för dem att när man kallar svarta människor för apa, så får man vissa associationer som är rasistiska. Men det tyckte de inte, utan förklarade för mig att min tolkning berodde på 'kulturkrock'.

Underkännandet av personer med afrikansk bakgrunds synpunkter som legitima eller baserade på expertkunskap används även inom yrkesutövningen. Expertskap och överordnad kunskap kan bemötas med nedsättande kommentarer och ovilja att förhandla, som i Ginas berättelse:

En gång för länge sen var det en diskussion med en arbetskollega som sa att 'du från Afrika ska inte tala om för mig hur ett begrepp eller ord inom vårt fackområde ska tolkas'.

Ett annat sätt att fastlåsa positionerna är att försök till förhandling om att delta i beslutsfattande processer gällande frågor som berör afrikanska arbetstagares arbetsområde ignoreras. Kinda berättar om en situation där hon och hennes afrikanska kollegor nekades möjlighet att delta i viktiga beslutsprocesser på hennes institution.

Jag och mina kollegor fick lämna institutionen, för de ville inte att vi skulle vara med och fatta beslut när det gällde forskning som handlade om att utveckla Afrika, trots att det var det som vi anställdes för att göra. En gång var det ett möte med den största bidragsgivare till institutionen, och det handlade om regeringens nya policy, 'partnerskap med Afrika'. Ingen av forskarna från Afrika fick vara med på mötet. Vi skrev ett brev och påpekade just det faktum att om partnerskapet skulle införas borde det rimligtvis också innebära en involvering av de afrikaner som finns i Sverige och på institutionen i beslutsfattandet över Afrikas utveckling. Vi ställde många frågor som handlade om att vi som afrikanska forskare skulle få utrymme att påverka hur institutionen arbetade med frågor som rör utvecklingen av Afrika, men i praktiken fanns det många rasistiska institutionaliserade praktiker som hindrade denna dialog.

En annan form av fastlåst position som en person med afrikansk bakgrund kan tilldelas i arbetslivet är en position av en 'token', dvs. en roll som en representant för arbetsplatsens framgångsrika integration. Eliza anser att hon användes som ett utställningsobjekt varje gång hennes arbetsplats fick besök från utländska kollegor:

Jag var en "token" i skolan, där jag jobbade. När det kom utländska människor utanför Europa, då skulle det vara jag som skulle visa dem runt. Jag utnyttjades som ett exempel på att 'titta, vi har integration'.

Liknande erfarenheter har Eric som berättar om hur han har erfarit att när man läser upp namn på närvarande under politiska möten, betonas alltid hans namn på ett särskiljande sätt:

Och så säger man, 'ja, vi har Lars, Eva, Maria här och så har vi Eric'. Jag har alltid undrat varför de gör sådär.

Intervjuaren: Vad tror du att det beror på?

Jag tror att det handlar om att de har mig som alibi, någon man ska visa upp, att titta här, så har vi också Eric, som att nu har vi gjort något bra för integrationen.

Ett mönster som är återkommande i våra informanternas berättelser är att de tenderas att å ena sidan synliggöras som i exempelvis Eric's och Elizas fall, som goda exempel för integrationen på arbetsplatsen, samtidigt som de nedtystas när de verbaliserar synpunkter som ifrågasätter

den rådande resursfördelningen, arbetsdelningen, tillträde till beslutsfattande positioner eller för givet taget bruk av rasistiskt språkbruk.

Det offentliga rummet

Det offentliga rummet och de upplevelser av diskriminering och rasism som våra informanter återger berör flera olika aspekter av offentligheten. Den mest omedelbara är effekter av att misstänkliggöras offentligt och i affärer, särskilt om man har både svart hudfärg och muslimsk bakgrund, såsom Farida påpekar:

Att vara svart är uppenbart, men jag känner inget när det gäller att vara svart. Det är andra som har problem med mig, personligen känner jag ingenting. Det finns en skillnad när jag har slöja på mig, då tittar människor på en, man syns ännu mer.

Farida menar på att hennes identitet som svart muslimsk kvinna är inte känsloladdad i sig; det är främst i mötet med majoritetssamhället som hennes sociala identitet tillskrivs en problematisk innebörd. Särskilt problematisk är den synligheten som en svart kvinna med slöja väcker; Kibiri menar på att han fick bevittna hur en kassörska bad en somalisk kvinna att lyfta på sin klädsel offentligt, för att bevisa att hon inte har stulit något i butiken:

Jag minns en gång när jag stod i kassan, en äldre somalisk kvinna och tjejen i kassan ville mer eller mindre att kvinnan skulle lyfta lite på sin klädsel. Hon blev jätteförbannad, men kunde inte uttrycka sig, frågade 'vad vill du', men tjejen i kassan ville inte säga direkt, 'jag ville bara veta om du har tagit något', men vi som stod och såg på förstod mycket väl vad det handlade om. Det påminde mig om behandlingen som romska kvinnor fick utstå där de anklagades för saker. När de kom till kassan ville man mer eller mindre klä av dem. Nu är det somaliska kvinnor som är målgruppen för inspektionen.

Butiker utgör en arena i det offentliga rummet där misstänkliggörande och negativ särbehandling äger rum. Misstänkliggörandet kan också ske på öppen gata, som i Sofias fall, där hon anklagades av främmande personer att inte utöva sitt jobb som personlig assistent ordentligt:

Men det som verkligen var hemskt var när man gick ut med patienterna som var sjuka. Enligt läkaren ska patienterna göra så mycket som möjligt själva. När vi gick och handlade till exempel blev vi tillsagda att låta dem göra så mycket som möjligt själva men när folk ute på stan, svenskar, såg detta blev de väldigt upprörda. De anklagade mig för att inte göra mitt jobb. Jag blev ju tvungen att uppmana patienten att ta varan och stoppa den i korgen och hon skrek att hon inte ville, vilket hon alltid gjorde men folk runtomkring sa 'jag kan göra det' och gick in på mitt område och började plocka ned grejerna och ibland la de till 'man behöver inte vara 'neger' för att göra det här'. Alla var helt tysta. Och det går inte att förklara att jag bara gör mitt jobb.

Sofias berättelse är särskilt problematisk då hennes arbetsuppgifter innebär att hon behöver vistas i det offentliga rummet tillsammans med sin klient och agera utifrån vissa föreskrivna riktlinjer. Kränkningarna som hon får erfara är på så sätt ett underkännande av hennes yrkesutövande från främmande människor som projicerar nedsättande afrika-metaforer på

henne och förutsätter att hennes uppmaningar att låta klienten agera så självständigt som möjligt är inte baserade på föreskrivna regler utan på lättja. Dessa rasistiska föreställningar ger också upphov till grovt kränkande språkbruk i Sofias berättelse.

En annan vanligt förekommande erfarenhet av att behandlas på ett diskriminerande sätt i det offentliga rummet handlar om tillträde till uteställen. Sofia berättar om hur hon och en väninna blir diskriminerade och inte insläppta på en klubb:

Det hände en grej, det var till och med på kvinnodagen förra året, det var när jag hade flyttat hit precis och jag och en kompis skulle gå ut på krogen, ingen av oss hade gått ut i Göteborg och vi försökte komma in på [en central klubb] vi var inte berusade, klockan var 10 och det fanns egentligen ingen kö utan vi var först. Så jag gick fram till vakten och frågade glatt 'får vi komma in' och han svarade 'nej det får ni inte' och vi började skratta, trodde att det var ett skämt, och han upprepade det och vi frågade varför vi inte fick komma in och han sa 'ni har varit här förut' och vi sa, 'men det har vi inte, vi är nyinflyttade', och då ändrade han sig och sa 'ni är för unga' och jag ville visa legitimation, men det ville han inte se utan ändrade sig igen och sa 'ni har varit här förut och ställde till med bråk'. Vi försökte igen och då frågade min väninna om det berodde på vår hudfärg och vi stod kvar och sa, 'kan du verkligen säga att det var vi, kan du se oss i ögonen', vilket han inte kunde. Så vi gick därifrån, ledsna, nu hade det som vi hade läst om i tidningen hänt oss också.

Andra erfarenheter av att nekas tillträde till vissa delar av det offentliga rummet är genom särbehandling på bostadsmarknaden. Eliza menar på att hon inte fick en lägenhet på grund av hennes hudfärg:

Det var några år sedan när jag skulle söka en lägenhet, och så ringde jag, och den var ledig. Så åkte jag dit med min dåvarande pojkvän. När jag kom fram var det en äldre kvinna som skulle hyra ut den, och när hon såg mig sa hon att den var upptagen. Jag fattade direkt att det var för att jag var svart.

Att nekas att bo var man vill i staden på basis av ens hudfärg är en smärtsam upptäck. Elizans erfarenheter av särbehandling är tyvärr inte unika utan det är flera av de vi har intervjuat som har haft sådana erfarenheter. Anthony berättar om en liknande incident. Han menar att han när han sökte till en större lägenhet i centrum, där han alltid har bott, blev han istället anvisad till andra delar av staden, nämligen till förorten:

Jag bor i centrum, trots att de försöker slänga tillbaka mig till förorten.

Anthony's val av att bo i den centrala delen av staden är dock inte ett val som alla de vi har intervjuat gör. Kibiri som själv alltid har bott i ett svenskglest område med anledning av att han befarat att han kan råka ut för diskriminering i svensktäta områden menar att den rädslan även är en verklighet för hans son som är född och uppvuxen i Sverige.

Min äldste son och hans familj ska köpa hus, men någonting han sa fastnade jag för, de vill inte köpa hus i ett typiskt svenskt område och då tänker jag, var kom det ifrån. Han skämtar lite och säger att han inte vill att hans dotter ska bo i ett typiskt svenskt område. Och då tänker jag, nu börjar det även hos min son, även nästa generation.

Att som Kibiri upptäcka att rasismen och diskrimineringen han själv råkat ut för även har präglat hans sons liv upplever han som nedslående. Vidare aktualiserar det de tankegångar som Diana ovan delgav oss om dilemmat mellan att å ena sidan vilja eftersträva en uppväxtmiljö för sina barn i resursstarka områden med alla de fördelar det innebär samt å andra sidan upptäckten att dessa områden dras med en skuggsida vad gäller uppväxtvillkoren för barn med afrikansk bakgrund.

Kärleksliv och relationer

Ett återkommande tema i våra intervjuades berättelser är hur upplevelser av rasistisk behandling påverkar deras privata relationer, såsom vänskap och kärleksrelationer. Kärleksrelationer människor emellan, precis som alla andra mänskliga relationer, bygger på någon form av ömsesidighet. Möjligheter till ömsesidighet i relationer till personer med en annan bakgrund än den afrikanska problematiseras dock av flera av våra informanter. Mark som är gift med en svenska menar att på att det finns en risk att personen med afrikansk bakgrund behandlas som ett exotiserat objekt snarare än människa och individ när kärleksrelation mellan en afrikan och en europé inleds:

Du vet i Afrika, det finns mycket vi inte vet om Europa. När de kommer dit de vita kvinnorna så säger de till oss 'jag älskar dig', men det är inte sant, det kanske är fördomsfullt för jag tror att de ser oss som objekt, som en radio. När det är färdiga med objektet så kastar de det. Och det är därför det finns så många problem mellan svenska kvinnor och afrikaner, och det är oftast barnen som lider. Men du vet man tänker att hon älskar mig. Men det är inte så.

Marks förklaring till relationsproblemen mellan svenska kvinnor och afrikanska män tillskriver han den objektifiering som han menar sker i relationen. Dessutom, menar Mark på, kan kärleksrelationer präglas av grundläggande ojämlikhet i synen på personer med afrikansk bakgrund som hjälpbehövande; den svenska parten kan således odla en självbild som den som räddar en person med afrikansk bakgrund:

För att kärlek ska finnas måste det finnas respekt, respekt för den andra personens ursprung, inte bara tänka att "jag gör honom en tjänst, allt är bättre här". När man har sådana tankar om afrikaner kan det inte vara äkta kärlek, om inte respekten finns. Man borde säga "jag är kär i en man" inte "jag är kär i en afrikan.

Marks understrykande av vikten av ömsesidig respekt i en relation framhålls även av Sofia som landar i att det nog trots allt är lättare att ha en relation med en annan afrikan:

Av egen erfarenhet och även efter att ha pratat med andra vet jag att det inte brukar funka [med en man med icke-afrikansk bakgrund]. Även där finns det rasism, man förväntar sig inte att det ska vara så, men rätt vad det är så tittar han på tv och säger något om en 'neger'. Det är kränkande. Oftast är det lättare att vara med en annan afrikan, med samma ursprung.

Sofias berättelse utmanar den populära föreställningen om att rasism handlar om undvikande; en annan aspekt av rasismens yttringar är just exotisering och objektifiering. Det är alltså möjligt att ha en ojämlik relation där vissa erfarenheter tystas ner och kränkande språkbruk

framställs som neutralt. Förnekande av erfarenheter av rasism förblir ett problem i den privata sfären, så som det också påpekas av Kinda som har levt i mångårigt äktenskap med en svensk man:

Det är problemet med att vara en blandad familj, min man tycker att det handlar om människor som är dumma och att man ska inte bry sig om det. Vi har haft många livliga diskussioner om det här, och mina barn säger till honom att sluta.

Kinda menar på att trots fleråriga diskussioner har inte hennes man velat erkänna hennes och deras barns erfarenheter:

Nej, det har han inte och vi har kommit till slutsatsen att han är som samhället i övrigt. Slutsatsen är att även när människor är solidariska, finns det väldigt lite reflektion. De solidariserar utifrån en position av att tycka synd om.

Ett annat problem som har uppmärksammats är de reaktioner som en relation mellan en svart och en vit person kan väcka. Alexander, vars fru är vit, menar att han och hans fru får utstå kränkande behandling, själv anser han sig vara luttrad eftersom den kränkande behandlingen är något han råkar ut för även på egen hand, hans fru reagerar dock annorlunda när hon utsätts för glåpord:

För min fru blir det en chock, hon har aldrig blivit behandlad såhär så hon kan känna 'hur kan de säga så till mig?'

Samtidigt som Alexander framhåller svårigheterna som han och hans fru stöter på i sitt vardagsliv menar han att det finns vissa situationer där en relation med en svensk person istället kan vara en resurs. Till exempel framhåller han de ökade möjligheterna att tillskansa sig bostad i olika delar av staden med anledning av att frun kan stå som sökande, något som även Mark påpekar. Utöver relationen med sin svenska sambo menar dock Mark att hans bekantskap med svenskar i det närmaste är obefintlig:

Nej, jag har försökt och jag är bra på att ta kontakt, men det är jättesvårt. Jag har några svenska bekanta, men inga kompisar.

Marks erfarenheter av svårigheterna att etablera relationer med etniska svenskar är även något Sofia har erfarit. Hon menar att relationen präglas av en osäkerhet från hennes sida om deras intentioner. Oron för att någon ska säga något kränkande, vilket inträffar ofta enligt hennes erfarenheter, har lett till att hon ifrågasätter möjligheten att skapa bestående relationer med personer med annan än afrikansk bakgrund:

Till och med när jag umgås med mina kompisar så kan jag ibland undra om de är "äkta kompisar". Det har hänt att vi har umgåtts både svarta och vita och de flesta vita är sådana som är gifta med afrikaner. Vi kanske har suttit och druckit tillsammans och då säger någon alltid något. Jag minns en tjej som sa att hon ville åka till Bahamas och så sa hon, de som bor där kallas inte de Babianer? Och hon var gift med en afrikan, och jag kände mig kränkt men jag kunde inte bara gå därifrån.

Att kränkningarna sker i det privata, av människor som Sofia betraktar som vänner, eller är partners till vännerna, gör att handlingsutrymmet inskränks avsevärt. Sofias erfarenhet, i

likhet med andra intervjuade, tyder på att privata relationer inte automatiskt behöver utgöra en trygg sfär. Tvärtom, även där finns risken för att betraktas som en representant för en kontinent som föreställs vara underutvecklad och i behov av räddning eller att nekas rätten att synliggöra rasistiskt språkbruk. Denna grundläggande ojämlikhet är svår att konfrontera i den privata sfären, för att precis som Sofias berättelse indikerar inbegriper privata relationer känslor och förhoppningar, något som skulle kunna försvåras av eventuella konfrontationer.

Föreningslivet

För flera av de vi har intervjuat innebär möjligheterna att söka medlemskap i en förening som riktar sig till afrikaner en fristad, en möjlighet att söka sig till en plats för utbyte av tankar med personer med liknande erfarenheter. Andra motiv för att engagera sig i föreningslivet som nämnts är möjligheten att kunna bidra till en förändring och då särskilt vad gäller diskrimineringsfrågor. Roger har stor erfarenhet av att arbeta med den afrikanska diasporan. Han berättar om en ungdomsförening han startade. Målgruppen var inte enbart ungdomar med afrikanskt påbrå, även om det var en bidragande orsak till att han startade föreningen, utan enligt amerikansk modell ville han starta ett ”community center”:

Jag startade ett kulturcenter. Vi hade 70 personer som kom varje dag, ungdomarna kunde komma dit efter skolan och vi tänkte att det skulle vara ett ”community center”. Det fanns mycket de kunde göra.

Föreningen tvingades dock lägga ner och Roger menar att bristen på uppbackning från en myndighetsperson var en bidragande orsak till att de fick lägga ner. Han upplever att det i Sverige är viktigt att ha stöd av en myndighetspersoner, särskilt om man har utländsk bakgrund:

Du vet i Sverige måste någon leda dig i handen och säga ’han är bra’ och om man är svensk går det bra, men för oss är det svårare. När någon säger nej, så går det inte att komma vidare. Jag skulle önska att det fanns fler invandrarrepresentant, någon som kan föra fram vår röst.

Rogers erfarenheter av att inte få tillräckligt med resurser och stöd från myndigheter delas också av Frank som berättar om den diskriminering och rasism han upplever att afrikanska föreningar är utsatta för från myndigheterna när det gäller fördelning av medel och resurser.

Vi kämpade och försökte visa på statistik när det gäller hiv-positiva afrikaner och att vi var överrepresenterade bland hiv-positiva invandrare, därför borde vi egentligen få mycket mer resurser för att rikta insatser mot den afrikanska målgruppen men dem ville bara att en etablerad svensk organisation skulle samordna insatserna för den afrikanska gruppen och att vi bara skulle acceptera att ligga under en annan organisation. Vi ville inte acceptera det, och på det viset fick vi under en väldigt lång tid inga medel.

Uppfattningen om att politiker fattar beslut som inte baseras på vad de afrikanska föreningar anser vara deras behov delas också av Omar som berättar:

Men samtidigt kan man undra om de beslut som politiker fattar, om de fattar dem för att vi är afrikaner eller inte. De kan erkänna vårt arbete, men sen fattar de

andra beslut som inte passar in i vår verksamhet. Man kan bara misstänka men man vet inte.

Frank förklarar vidare vad han tror ligger bakom vad han uppfattar som bristande stöd och resursfördelning till afrikanska föreningar:

Det finns ett synsätt som jag tycker bygger på en kolonial afrofobisk omhändertagande attityd och det är kränkande mot de afrikanska föreningarna. Föreningarna ser ett starkt förmynderi byggt på ett rasistiskt synsätt.

Denna syn att myndigheterna driver frågor som rör afrikaner på ett sätt som bygger på förmynderi delas också av Farida när hon diskuterar sin inställning till problematiken med kvinnlig omskärkelse och involveringen av den Somaliska gruppen i frågan.

Det är för mycket fokus på könsstympning inom hälso- och sjukvård. Det är som om könsstympning är det enda problemet. Det finns en tendens där man vill rädda somaliska kvinnor, och då satsar man alla resurser på det. Jag tycker att det är jätteirriterande, jag stödjer inte alls att det görs, för det är inte det enda problemet som somalier har. Somalierna måste prioritera frågan eftersom staten fokuserar på det som en prioritet.

Farida pekar på hur islamofobi i samspel med rasistiska föreställningar om afrikansk bakgrund och muslimsk kvinnlighet präglar synen på somaliska kvinnor inom vården. Problematiken orsakas av inom vården cirkulerande diskriminerande föreställningar att den somaliska kulturen är kvinnoförtryckande, medan rasismen i det svenska samhället osynliggörs. Roger engagerar sig politiskt för att kunna göra en förändring. Roger vill försöka bli en representant, någon som skulle kunna driva frågor inifrån. Hans försök stötte på motstånd och han menar att hans försök att lyfta den bristande representationen av invandrare i det politiska parti han är aktiv i ofta tystas ned. Samma erfarenhet har Claudia som är aktiv i ett annat parti:

Jag var synlig, jag upplevde att partiet använde mig till sin fördel. Jag fick stort stöd, höll nästan på att bli invald i fullmäktige här i [namn på stad]. Men när andra etniciteter, tex. iranier, kurder, polacker fick positioner fick inte afrikaner det, vi fick inga nämnduppdrag.

Claudias erfarenhet av att stå med på listan för att utgöra vad som ibland kallas för listpynt för att sedan inte erbjudas en post såsom till exempel ett nämnduppdrag synliggör de maktordningar som är långt svårare att rubba då de rör den interna partiorganisationen. Roger som vi ovan redogjorde för de problem som han stött på i såväl föreningslivet som partipolitiken menar att bristen på afrikaner eller andra med invandrarbakgrund är relevant inom fler områden. Genom att han själv har varit en aktiv och framgångsrik idrottsman har han haft tillgång till långt fler arenor än han menar att övriga afrikaner har. I den idrottsgren han representerar har han flera gånger påtalat det problematiska i att utövarna i stor utsträckning utgörs av afrikaner medan styrelseledamöterna i förbunden i huvudsak utgörs av etniska svenskar. Ett minne han har är när han i egenskap av representant för ett idrottsförbund fick tillfälle att samtala med en högt uppsatt politiker:

Jag frågade [namn på politiker] en gång om hon hade sett en svart polis och då sa hon 'nu när du säger det så har jag inte tänkt på det' och så frågade jag om hon

hade sett en svart person som jobbar på en bank och inte det heller. Så det är så när det gäller de här instanserna så finns det inga svarta personerna. De är medvetna om att problematiken finns, men viljan att förändra finns inte hos dem.

Det våra informanter ovan sätter fingret på är behovet av en ökad social representation i såväl de politiska församlingarna som i den offentliga förvaltningen. De menar att med afrikaner på dessa poster kan de problem som afrikaner stöter på i det svenska samhället bättre uppmärksammas och åtgärdas.

Media

Den massmediala framställningen av Afrika har av flera av de vi har intervjuat lyfts fram som oerhört negativ. Genom att skildra enbart elände och kaos blir representationen av Afrika närmast en homogeniserad ögonblicksbild, istället för en nyansrik seriefotografier, som de vi har intervjuat menar är långt mer rättvisande. Gina gör en jämförelse med hur det skulle vara om den enda bilden av Sverige som kablades ut utomlands var droghandeln i centrala Stockholm:

Bilden i media handlar mycket om krig, svält, fattigdom, katastrof, man ser inte nyheter om goda saker i de afrikanska länderna. Det är som att man skulle filma när folk säljer knark på Sergelstorg, vilken bild av Sverige skulle det ge?

Ginas iakttagelse delas av Kibiri som menar att den negativa Afrikabilden i media är något han under sin tid i Sverige ständigt upplevt. Han menar dock att några förändringar i framställningen av Afrika kan skönjas, dock inte i en positiv riktning:

Bilden av Afrika i Sverige har förändrats mycket, mina upplevelser från 70-talet är att det var mycket fokus på krig och apartheid, då var det mycket sympati mot Afrika. Bilden av fattigdom har alltid funnits och så kom hiv/aids. Men även Rwanda, naturkatastrofer, torka. Den kombinationen gjorde att man ska sympatisera, men ibland blir det bara att man tycker synd om afrikaner. Det är bra att ni kom till Sverige och fick mat och tak över huvudet. Och det gillar jag inte. När de tycker synd om en.

Kibiris analys av skildringen av Afrika rör med andra ord inte rörelse mot en mer positiv bild i takt med åren. Det som har förändrats är istället att *vad* som för tillfället har utgjort eländet har skiftat. Christopher som även han är kritisk till mediaskildringen av Afrika menar att det även får konsekvenser för hur afrikaner framställs i media, problem i Afrika blir synonyma med "afrikanska problem"; dessutom förvandlas Afrika till en metafor för vissa problem såsom hiv i en bredare bemärkelse:

För två veckor sen var det en artikel om hiv/aids inte om Afrika, men om homosexuella och heterosexuella personer i Sverige, men vet du vems bild de hade i artikeln? Jo, på en svart kvinna i Afrika, det var i Svenska dagbladet.

Christopher försöker stävja de negativa skildringarna av Afrika genom att vara aktiv som han säger. Han reagerar mot felaktigheter och skriver insändare. Det finns dessutom några intervjuade som anser att synliggörandet av svart populärkultur i media har varit givande, för att det bröt mot en total frånvaro av svarta förebilder. Henry menar på att vid en viss tidpunkt

har Sverige blivit mer öppen genom att åtminstone synliggöra svarta musiker som positiva förebilder:

Jag tycker att Sverige har blivit tolerantare, när det gäller svart kultur. När jag växte upp fanns det inga svarta människor. Såg man något om svarta, var det extremt negativa sammanhang. Jag minns första någon jag såg något positivt om svarta i svensk media. Jag brukade läsa musiktidningar, och det var en ganska seriöst tidning som hade en bild på Michael Jackson på framsidan. Det var för mig första gången jag insåg vad 'black' kan vara, att 'black är cool'. Att det är något positivt förknippat med svart kultur och svart utseende. För mig var det något viktigt. Om man jämför då, att för mig var det enda gången under min uppväxt som jag såg något positivt om svarta, så när jag tittar på Sverige idag, ser jag att det finns en stor skillnad. Samtidigt vet jag om att det finns många problem.

Frånvaro av positiva mediabilder av svarta personer och Afrika och en törst för att förmedla och få se en mer nyanserad bild leder till olika strategier, såsom Christophers insändare för att utmana mediabilden eller Henrys uppskattning av svarta populärkulturella gestalter. Dessa och andra strategier för att bekämpa rasism och diskriminering granskar vi i nästa avsnitt.

3.3 Vuxnas överlevnadsstrategier och framtidssyn

Det som är kännetecknande för de strategier som våra intervjupersoner använder sig av är att de är ofrivilliga till sin natur, dvs. de många kränkningar som de svarta svenskarna utsätts för tvingar fram en rad olika ageranden. Det rör sig om såväl direkta som indirekta strategier, dvs. strategier som används vid den instansen kränkningen sker samt strategier av en mer övergripande art. Utmärkande för strategierna är dock att situationen framtvingar dem. Paul, liknar sin situation i Sverige vid ett uttalande av den amerikanske medborgarrättskämper Malcolm X nämligen "jag har levt i lejonets kula". En annan av de vi har intervjuat uttrycker liknande tankegångar när hon sammanfattar sina erfarenheter med orden: "I Sverige lever man inte, man överlever".

Vardagsstrategier

Att hantera vardagen som svart svensk innebär att ständigt vara bered att utsättas för kränkande behandling. En första strategi vi har identifierat är ett undvikande av vad som uppfattas vara hotfulla platser, med andra ord ett aktivt skapande av ett tryggt rum. För Kibiri utgör familjen och vännerna ett sådant rum:

Jag umgås mycket med andra ugandier. Vi umgås mycket hemma hos varandra och är inte i sådana miljöer där något kan hända. När vi ska ut så ringer vi varandra, då går vi som en grupp, sitter tillsammans. Vi åker inte på spårvagn eller buss utan vi skjutsar varandra tillexempel.

I den uppdelning han gör av trygga och otrygga platser är det i första hand att omge sig med andra svarta han ger uttryck för som sin strategi. Flera av de vi har intervjuat säger att småstäder i Sverige är ovanligt otrygga platser, främst bygger den förståelsen på den bristande

närvaron av andra svarta att omge sig med. Henry berättar om hur hans medvetenhet om sin hudfärg påverkade vilka platser han valde att vistas på i en mindre stad.

Jag har medvetet valt bort vissa ställen [den mindre staden] är ju en gammal naziststad, och när jag växte upp fanns det många nazister på gatan, då var jag extremt medveten om vart jag gick.

Flera av de vi har pratat med har uppgett att de undviker att gå på krogar som de av andra har hört inte släpper in människor med utländsk bakgrund. Gina menar att hon tack vare att hon inte rör sig i vad hon betraktar som farliga rum lyckas undvika en hel del kränkande behandling:

Jag är inte en sån som går på barer där jag har hört att folk inte får komma in. Jag rör mig inte i de miljöerna.

Att Gina, Kibiri och Henry undviker vissa platser som de anser innebära risker för rasistiskt våld eller negativ särbehandling innebär en kraftig beskärning av livsrummet. De väljer aktivt bort platser som de befärrar kan vara riskfyllda att besöka, ett agerande som får konsekvenser för var i staden de kan röra sig.

Bekämpning av diskriminering

En annan strategi som de vi har intervjuat har gett uttryck för är ett direkt konfronterade av den kränkande handlingen. Roger berättar om hur han bemöter vissa frågor:

Det finns många gånger då jag får frågan om jag trivs och när jag svarar nej så säger dem 'men åk hem då' det är ingen som frågar varför jag inte trivs. Ibland när det är yngre personer som säger sådant brukar jag säga 'jag har bott här längre än vad du har'.

Roger uppmärksammar oss på två aspekter, för det första att han efter över 30 år i Sverige fortsatt inte har rätt att kalla det sitt hem, utan antagandet är hela tiden att han är en tillfällig gäst, därav frågan om hans eventuella trivsel. Den andra aspekten som Roger tar upp är att det finns ingen vilja till dialog bland dem som frågar om han trivs. Han förväntas säga att han trivs, i den mån han inte gör det förväntas han lösa problemet på egen hand. På så sätt osynliggörs majoritetssamhällets ansvar. Rogers trivsel fränkopplas därför den större frågan om diskriminerande strukturer i samhället. Samtidigt som Roger menar att det är viktigt att stå på sig menar han att det ibland inte är möjligt att säga ifrån:

Om man käftar emot så utsätter man sig för saker.

Rogers understrykande av de faror som ett bekämpande av kränkande behandling kan innebära blir i ljuset av de hatbrott vi har diskuterat ovan både reella och aktuella. Konfrontation som strategi synliggör tydligast vilka svårigheter och ojämlikhet som svarta svenskar utsätts för, särskilt när de agerar i enlighet med sina rättigheter till lika behandling. Kännetecknande för konfrontation som strategi är att personer som agerar diskriminerande tenderar att besitta större resurser jämfört med den som utsätts för diskriminering.

Kompromiss/anpassning

Att migrera i vuxen ålder kan innebära en stor omställning för den enskilda individen. Vanligen fokuseras sådant som ett vänjande av hur saker och ting går till i det nya landet, men bland våra intervjupersoner finns det även en annan sorts anpassning som måste göras, nämligen att ställa om sig gällande sina livsmöjligheter. Natalie berättar att hon fick börja om när hon immigrerade till Sverige:

När jag kom, var min upplevelse att det var tufft i Sverige. Jag hade precis slutat skolan i mitt hemland och hade ett bra jobb. När jag kom hit fanns det inte jobb. Det kändes som att börja om från noll. Man kunde inte återvända, jag hade barn. Det var jättetufft. Jag försökte gå igenom SFI fort för att få jobb. För mig var det inte den bilden jag hade när jag flyttade hit. Jag trodde att det skulle bli enklare, men istället blev det katastrof. Jag kan inte säga att det har blivit bättre, men man lär sig att kämpa här.

I samma anda, berättar Mark om hur det gick till när han tvingades ge upp sin ambition och dröm att fortsätta praktisera juridik och istället sökte andra vägar:

Jo, när jag förstod att det var kört för mig att återvända var jag tvungen att tänka hur jag skulle göra när jag bodde här. [...] Jag kontaktade juridiska fakulteten vid universitetet i min stad, pratade med studievägledaren frågade om det fanns möjlighet för mig att komplettera utbildningen på något sätt, något år eller två. Och hon sa att det inte gick, jag var tvungen att börja om från början.[...] Nej det går inte, jag får offra mig och då bestämde jag att jag ska stanna och bli socionom.

Det alternativ som Mark presenterades för, att helt läsa om sin utbildning var inte ett alternativ. Utöver frustrationen att han inte fick någon assistans när det gällde en validering av den utbildning han faktiskt hade från sitt hemland, framgår att hans val att bli socionom även präglades av en bedömning av vilka yrken där han trodde att han skulle nå störst framgång:

När jag sökte till socionomprogrammet gjorde jag det inte för att jag ville bli socionom utan för att jag visste att det skulle bli lättare att få jobb. Men inom andra yrken civilingenjör, ekonom, är det jättesvårt för du vet jag har träffat många som har utbildat sig och har svårt att få jobb. Man ska inte tänka vad tycker jag om, utan vad underlättar för mig för att få jobb.

Även Kibiri har erfarenhet av att lämna sin tidigare karriär bakom sig:

Min bakgrund från mitt hemland var att jag var skådespelare, så när vi kom till Sverige, utifrån det arbetet med en bakgrund i teater ville jag fortsätta med det. Men det visade sig vara jättesvårt, det är inte lätt för någon, inte ens för en svensk. Så då var jag tvungen att tänka om.

Den problematiken som återkommer i många av de intervjuades berättelser är att möjligheten att använda sig av tidigare utbildning och arbetslivserfarenhet från sina hemländer är kraftigt begränsad, om inte obefintlig i Sverige. Istället måste dessa vuxna personer påbörja en ny livsbana, vilket oundvikligen medför individuella och samhälliga kostnader och förluster. Sabina, till exempel, menar på att det enda sättet att etablera sig i Sverige som vuxen immigrant är genom att prestera utöver det vanliga:

Man måste kunna utveckla väldigt bra sociala anpassningsmekanismer för att klara sig, för att själva miljön i Sverige inte är vänlig. Man måste kämpa väldigt hårt för att lyckas här även om man är bra. Man måste gå en extra mil.

Svårigheter att etablera sig i Sverige som en immigrant med afrikansk bakgrund kan knytas an till en övergripande problematik med de hinder som immigranter möter ifråga om möjligheter att bygga på tidigare utbildning och erfarenheter. Problematiken förstärks av förekomsten av rasism och diskriminering, och svårigheten att få rätt i anmälningssfall, som avsnittet nedan tyder på.

Anmälning av rasism och diskriminering

Kunskapen om de myndigheter som finns för att tillvarata diskriminerade människors intressen var stor bland de vi intervjuade. Flertalet av dem har anmält den rasism och diskriminering de har utsatts för. Många gånger har deras anmälningar inte fått gehör hos den ansvarsbärande parten, som till exempel arbetsledare, vilket vår tidigare diskussion tyder på. Det finns dock även exempel på när anmälan gjorts direkt till ansvarig på den instans där kränkningen har ägt rum med framgångsrika åtgärder som följd. Exempelvis berättar Sofia om när hon råkade ut för en kränkande händelse på sin arbetsplats, vilken hon anmälde till arbetsledaren:

Men förresten jag har anmält något, jag upplevde det som verkligt kränkande när en patient klappade mig på rumpan och sa 'jag vill känna på en afrikansk rumpa' och jag blev så väl behandlad, min arbetsgivare trodde mig och jag fick sluta och jobba med en ny patient. Men det trodde jag aldrig efter hur det var i [namn på stad].

Sofia uttrycker förvåning över att arbetsgivaren agerade genom att tilldela henne en ny patient att arbeta med. Hennes förvåning bottnar i hennes erfarenheter av att inte bli trodd vid tidigare tillfällen på den arbetsplatsen. Men det är långt ifrån alla som vi har intervjuat som har upplevt det stödet från arbetsgivaren, något som Claudia har erfarenhet av:

När jag arbetade som modersmåls lärare samt extra lärare blev jag en dag uppringd av min chef och tillsagd att en skola inte ville att jag skulle komma dit. Det visade sig att en förälder hade klagat på mig, som förälder kan man avsäga sig modersmålsundervisning för sitt barn, men inte välja lärare. Och att jag blev uppsagd som resurslärare var ännu konstigare. Det tror jag hänger samman med att jag var en svart kvinna. En person som de kunde säga till när jag skulle komma och gå.

Claudia valde att lämna verksamheten efter den händelsen, arbetsgivarens behandling blev för mycket att hantera. Att hon inte anmälde arbetsgivaren till en högre instans förklarar hon med bristande förtroende för den lokala antidiskrimineringsbyrån:

Du vet DO fanns ju inte då, diskrimineringsbyrån fanns ju i [namn på stad], men jag vet inte varför jag inte kände förtroende för dem. Det kändes konstigt att berätta om alla mina problem för en polack, de är säkert duktiga på sin sak, men de representerar inte mig.

Claudia pekar här på den bristande förståelse för den specifika diskriminering som drabbar svarta som motiv för varför hon inte gick vidare med sitt ärende. Det är en förklaring som flera intervjupersoner anger. Christopher menar att situationen med den bristande representationen av afrikaner inom diskrimineringsbyråerna är något som borde åtgärdas genom att en högre andel svarta människor får möjlighet att arbeta med dessa frågor. Det finns även dem i vårt material som har fått hjälp och stöd av de lokala byråerna, de har utgjort ett första steg innan de har vänt sig till DO. Sofia berättar här om hur hon gick tillväga när hon skulle anmäla den händelse vi har redogjort för ovan, när hon nekades inträde till en krog:

Nästa dag bestämde vi oss för att anmäla och det gjorde vi.

Intervjuaren: Visste du hur du skulle göra?

Nej, det visste jag inte, men jag hade sett reklam på öppna kanalen.

Intervjuaren: Var det reklam för den lokala antidiskrimineringsbyrån?

Ja. Och jag berättade allting, det kändes jättebra att kunna göra det för någon som trodde på oss. En man som jobbar där gick till nattklubben och de sa att de ville träffa oss, men sen ändrade de sig och ville inte göra det utan vad som hände var att vi gjorde en skriftlig anmälan till Stockholm (DO).

Att inte känna att diskrimineringsbyrån är representativ för den afrikanska gruppen samt att få hjälp av densamma behöver inte nödvändigtvis stå i motsatsförhållanden. Vårt att uppmärksamma dock är att fler av de vi har intervjuat påkallar behovet av en ökad representation inte bara bland myndigheter och t.ex. politiska partier, utan även bland de organ som är tillsatta att stödja den som råkar ut för diskriminering och rasism.

Egen roll som förebild

En strategi som flera bland de vi har intervjuat nämner är hur de aktivt agerar som förebilder. Dels gentemot andra svarta, och dels majoritetssamhället i syfte att öka medvetenhet om att den svarta gruppen är likvärdig andra grupper i samhället. Ahmed menar att han har en viktig roll som förebild:

Jag skulle önska att det var ett land där man bedöms efter annat än sin hudfärg. Där alla förutsätter att du är svensk och hör hemma tills du själv meddelar att du inte kommer härifrån eller inte kan språket, att jag och mina barn alltid skulle tilltalas på svenska. Jag tror att för att nå dit så måste det finnas förebilder för den svarta befolkningen. Jag ser mig själv som en sådan förebild, någon som arbetar på en arbetsplats som inte är typisk.

Christopher agerar även han som förebild. Han tar fasta på att svarta osynliggörs i media och agerar aktivt för att det måste ta ett slut:

När de skulle intervjua mig för en tidning om diskriminering då sa jag till dem att de måste ha mitt ansikte där, så att alla ser att jag är där. Det ska vara slut med osynliggörandet.

En annan person som även hon lyfter vikten av att säga ifrån och själv ta på sig rollen att synliggöra den afrikanska gruppens lika rättigheter är Eliza:

Jag har varit mycket intresserad av rättigheter, pedagogiska frågor. Jag har varit en aktiv förebild i skolan. Att aldrig vara tyst kring frågor som "negerboll". Jag har varit engagerad i organisationer, men samtidigt känner jag att det är på golvet som man behöver göra jobbet. Jag måste vara en levande förebild, och så fort jag hör något i kaférummet, så säger jag till direkt. Jag gör det på ett intelligent sätt utan att vara aggressiv.

Elizas agerande att säga ifrån måste dock enligt henne göras på ett sätt som inte skrämmer majoritetsbefolkningen. Med andra ord är hennes möjligheter att agera som förebild, att säga ifrån fortsatt kringskurna av de strukturer som reglerar villkoren för den svarta gruppen i Sverige. Framgångar i arbetslivet är också ett sätt att agera förebild på, något Sabina berättar om:

Jag känner att mina barn ser mig som en förebild, att jag har kunnat penetrera systemet här i Sverige, trots att jag inte haft språket. Jag har etablerat en plats för mig själv istället för att sitta och tycka synd om mig själv. Jag har försökt att se hur mina andra kollegor som varit här längre och att undvika att hamna i samma situation som dem.

Strategin att agera förebild bygger på föreställningen om att det är viktigt att synas och representera svarta personer på ett positivt sätt, att säga ifrån när något kränkande äger rum och även etablera sig inom exempelvis arbetslivet. Förebildsrollen innefattar också att förmedla erfarenheter till sina barn över vad som krävs för att etablera sig och bekämpa den diskriminering och rasism man möter, vilket vi kommer att behandla i nästa avsnitt.

Barnuppfostran och identitetsfrågor

Att förbereda sina barn för ett rasistiskt samhälle är synnerligen ingen enkel uppgift. Vi kan i vårt material urskilja två olika strategier när det gäller hur diskussionerna om rasism förs i hemmen. Å ena sidan har vi de som menar att det är viktigt att berätta om rasismen i samhället och på så sätt skydda barnen och å andra sidan finns det de som menar att det kan finnas problem med att själv introducera ämnet för barnen. En kompletterande strategi är valet att antingen försöka stärka barnen i deras svenska identitet alternativt försöka bygga upp deras självkänsla gällande ursprung och kännedom om sina hemländers historia. Det är viktigt att ha i åtanke att våra informanter ofta förmedlar att valet av strategi i barnuppfostran är ett dilemma och en balansgång. Balansgången mellan att berätta om diskrimineringen i förväg kontra att bemöta barnens egna erfarenheter, att stärka deras svenska identitet, eller försöka ge de en förankring i föräldrars hemlandskultur och historia behöver inte vara ömsesidigt uteslutande. Mark och hans fru har valt den förstnämnda strategin, att berätta för barnen om förekomsten av rasism i samhället:

Om man inte berättar för dem så är det att leva i en lögn, som en dröm. Men det beror på hur man säger det. Man kan säga, 'det här samhället är bra, men det finns ändå saker som händer och om det händer måste du tänka att det finns både bra och dåliga människor'. Du vet det finns svenskar som bemöter dig bra, men det

finns andra som säger 'djavla neger' självklart om du vet dina rättigheter ska du anmäla det.

Marks syn speglar just behovet av att finna en tillfredställande balans mellan att förbereda barnen och lämna utrymme för dem att ha egna positiva och negativa erfarenheter. Även Ahmed menar att han pratar om rasism och diskriminering med sina barn för att förbereda dem inför framtida händelser:

Jag tror att man måste berätta för dem att livet inte är rättvist. Ge dem den nödvändiga informationen, säg sanningen helt enkelt. Gör man det från början ökar chanserna att de kommer att lyckas.

Olga har valt en annan väg, hon berättar att i hennes familj pratar de inte om rasism förrän det händer, eftersom hon ogärna vill att andras erfarenheter ska få företräde före barnens egna:

I min familj bestämde vi att mina barn ska ha vårt språk. Sen tycker jag att barnen ska besöka hemlandet, och ha koppling till släktingar. Föräldrar ska vara förebilder, men vara medvetna om att det man går igenom som är dåligt med diskriminering behöver man inte visa för barnen. Man måste kunna hantera den biten själv. Jag tycker att man ska låta barnen hantera det när det kommer.

Den bakomliggande problematiken gällande föräldrars val att antingen berätta om rasismen i samhället är som vi kan se något som innebär såväl reflektion som svåra val. Kibiri och hans fru funderade länge på vad som var bäst att göra:

Vi tänkte att vi inte skulle närma oss våra barn med en negativ bild, som kanske några gör. Vi sa, 'vi tar den mjuka vägen'. Vi uppmuntrar dem att göra sina läxor och de får upptäcka det själva. Vi har inte sagt 'det här landet är rasistisk, kom ihåg att ni är svarta', det har vi inte gjort.

Eric's vägval gällande de förberedelser han ger sina barn sträcker sig utöver de samtal som man kan ha med barnen gällande förekomsten av rasism. Han understryker vikten av att insistera på barnens rättigheter att göra anspråk på svenskheten:

Jag tror att vi i min generation ska lyfta fram att den unga generationen ska se fördelarna med att ha två identiteter. Ibland tror jag att vi tvingar in dem ett hörn, att de ska bara tillhöra det land som vi har lämnat. Det är viktigt att tala om för dem att det här är deras land, och att de har rätt att ställa krav här.

Henry, å andra sidan, anser det vara viktigt att också utvidga sina barns perspektiv på världen och ge barnen en förankring i deras föräldrars hemlandshistoria:

Vi är väldigt måna om att berätta om deras rötter, och vi pratar mycket om det, att de har den bakgrunden. Jag har varit långa perioder i Afrika, och de har varit med oss, och det tycker vi är viktigt att de har en bredare syn på världen.

I samma anda betonar Farida vikten av att uppfostra sina barn med en stark somalisk identitet som värdegrund och språklig förankring:

Det är enda sättet att hålla vår kultur levande, med vårt språk. Det handlar om att det är vad de är, först och främst somalier. Vi har uppfostrat dem till det, för att den identiteten är frånvarande, och då måste jag lära och informera dem vilka vi är och var vi kommer ifrån. Jag tror att när de har en bas, där de vet vilka de är, då underlättar det att ta till sig andra identiteter. Vi talar inte svenska hemma, för vi bemästrar inte språket. Det är svårt att lära sig ett andra språk, om de inte har ett eget språk. De har aldrig varit i Somalia, men de har varit i Afrika. Men att vara en somalier handlar inte bara om var man kommer ifrån, det handlar om värderingar och moral, hur man lever i sitt vardagliga liv, och det är ingenting de kan lära sig på gatan. Det är något som jag måste lära dem.

Sammanfattningsvis speglar de barnförberedelsestrategier som de intervjuade har utvecklat den svåra situationen de försätts i som föräldrar i ett diskriminerande samhälle. Det finns inga självkara metoder de kan ta till sig; deras överväganden är snarare ett försök att agera på ett omvårdande sätt och finna balans mellan att skydda barnen och ge de den informationen och verktygen som barnen själva kan använda sig av.

Framtidssyn

De vi har intervjuat är en heterogen grupp. En del har barn och även barnbarn medan andra precis har börjat etablera sig i vuxenvärlden. Det stora flertalet har dock det gemensamt att de har migrerat i vuxen ålder. När Mark ser tillbaka på sitt ursprungliga val att bosätta sig i Sverige menar han att det nog var ett misstag.

Till exempel i mitt fall, jag har barn, jag tycker inte om att bo här, det var ett misstag jag visste inte bättre, kände inte till förhållandena.”

Farida berättar om en liknande känsla av att känna sig som en främling i Sverige och omständigheterna som gjort att hon hamnat i Sverige:

Jag lämnade inte mitt land för att bo här, utan jag har alltid planerat för att återvända och jag kommer inte få ro tills det är fred i Somalia, och då jag kan lämna mitt land för att jag vill och inte för att jag måste. Då känner jag att jag har haft ett val. Jag är här bara på grund av omständigheterna. För mig är det en ambition, jag kom hit som ung för att förbättra mitt land, och inte tills jag har uppnått det kommer jag få ro. Jag känner att jag behövs i mitt land, men säkerhetssituationen tillåter inte det.

Farida anser att hennes tidiga drömmar var att bidra till Somalias utveckling och att den kluvenheten finns kvar, trots omständigheter som har gjort att hon är numera hemmastadd i Sverige. En liknande dröm hade även Omar, att bygga upp sitt land:

Mina planer var inte att stanna länge. Jag brydde mig inte om vad folk tänkte eller tyckte om mig. Jag var politisk flykting, jag var representant för en rörelse i mitt hemland, och tänkte stanna ett år för att återvända och jobba med demokratiutvecklingen i mitt hemland. Men nu är jag kvar.

Drömmen om att lämna Sverige och återvända tillbaka till ursprungslandet är en förhoppning som många informanter delgett oss. Oftast hänger det samman med drömmen om att kunna åka tillbaks och bygga upp hemlandet. En annan uppsättning emigrationsdrömmar handlar om att kunna lämna Sverige och bosätta sig någon annanstans, i ett land som de förknippar med större möjligheter att bli bemött som en person med lika rättigheter, främst på grund av den samlade erfarenheten av diskriminering och rasism. Mark tar England som ett exempel:

Om man söker jobb där så först frågar de 'har du papper' och sen 'har du betyg' då säger de bara, 'ok, här är jobb' man får en chans, möjlighet att pröva sina vingar.

Även Sofia har positiva erfarenheter av situationen för svarta i England:

Första gången jag åkte dit så kände jag mig så fri och välkommen. De jag träffade när jag var där frågade 'när ska du komma tillbaka' här frågar de 'när ska du åka hem'. När man är i ett land som England, när man inte känner sig som en förlorare som jag gör här, får man även kraft att vilja jobba och förändra i Afrika.

Eliza som har en dotter som börjar närma sig vuxen ålder önskar en bättre framtid för sin dotter i USA, för att upplevelsen av att känna sig hemma är starkare där:

Hon vill t.ex. inte bo i Sverige för att hon känner att hon inte kan känna sig hemma. Hon har många vänner här, och de flesta är vita, men hon känner sig mer 'relaxad' i USA med släktingar där. Jag säger bara till min dotter, åk till USA med min 'blessing'.

Sabina tror också att hennes son kommer att få en bättre framtid någon annanstans.

Jag tycker att han ska åka någon annanstans och inte stanna kvar när han blir äldre. Jag tror att han kommer att ha bättre chanser någon annanstans.

Övervägandet att flytta från Sverige eller stödja sina barn när de väljer att göra det baseras på flera kompletterande föreställningar om ökade möjligheter till ett värdigt liv. Dessa är synen att möjligheten att inneha arbetspositioner som speglar ens utbildning, att betraktas som medborgare och att effektivare kunna kräva att ens rättigheter bevakas anses vara större i länder i Afrika samt i Storbritannien och USA. Men bland dem vi har intervjuat finns det som vi har beskrivit ovan även en vilja av att förändra situationen i Sverige, inte minst för barnens skull. Kibiri menar att barnens situation gör att han får lust och ork att vilja arbeta vidare med dessa frågor:

I [föreningen] försökte vi få afrikaner att träda fram. En läkare ska vara läkare, en lärare ska vara lärare. Varför ska vi alla hålla på med snickeriarbete? Det har också varit väldigt personligt, jag har tänkt, mina barn är uppväxta här, hoppas att de kan utbilda sig och jobba med det de har utbildat sig till. Inte som oss, som har gett upp"

Kinda tror inte på att lämna Sverige för att det skulle vara bättre någon annanstans för svarta. Hon tror snarare på att stanna kvar i Sverige och försöka nå en förändring och förbättring här.

Jag tror inte att dem som säger att de vill lämna Sverige är på väg någonstans, eftersom det inte finns någonstans att ta vägen. Det är det man ska säga, sen ska man säga till dem att Sverige är ett land som är bakåtsträvande när det gäller mångfald och olikhet. Sen måste man lära sig att gå vidare.

Kinda fokuserar på sociala problem som svarta, och även svarta kvinnor i synnerlighet möter och anser att frågan om en trygg plats kan inte lösas genom flytten:

Jag har sagt till mig själv att mitt hem är under solen. För när man tittar på våra hem och våra länder, så finns det bara män som terroriserar oss. Låt oss skapa ett hem här, och försöka att påverka. Därför säger jag att mitt hem är under solen. Det finns ingenstans att ta vägen. England? Där mördar man svarta människor, eller i USA, där sitter svarta i fängelse? Var är hemma? Den frågan måste vi ställa oss.

Kindas syn på trygghet för svarta är en av en mer problematiserande art, då hon fokuserar på olika typer av sociala problem som finns i olika länder. Många av de intervjuade anser snarare att socioekonomiska möjligheter ändå är större för den svarta gruppen i andra länder än Sverige. Det tyder på att de vardagliga och socioekonomiska konsekvenserna av diskriminering som främst verkar drabba de svarta svenskarna, berör även samhället på lång sikt, genom förlust av en grupp människor som väljer att bidra till samhällsutvecklingen i de länder som är mer troliga att behandla dem som fullvärdiga medborgare. En annan aspekt av att leva i ett diskriminerande samhälle är de men som ständiga kränkningar lämnar. Paul betonar den självbilsrelaterade problematiken som rasism orsakar:

Som svart person kan det vara farligt när man växer upp och får så pass många negativa bilder, det finns en potential till självförakt som man måste bekämpa. Där det finns väldigt få alternativ, antingen kommer man ut som väldigt stark, eller så blir man väldigt svag.

Även Sabina anser att man som svart måste motverka denna internalisering av rasism och diskriminering, som hänger samman med den socioekonomiska förbättringen av ens villkor:

Att inte internalisera diskrimineringen och rikta den mot sig själv, nej, men se det som ett system som måste bekämpas. Systemet kan inte förändras av dem som diskriminerar, utan av dem som är mottagande och bevisa att dem är inte sämre människor och att visa att vara svart är inte att vara en sämre människa.

Hon fortsätter genom att tillägga att:

Sen gäller det att utveckla interna mekanismer för att kunna överleva och det gäller att fundera över det och att sen agera som att man har dem bästa mänskliga kapaciteter än dem förväntar sig.

Framtidssynen bland vuxna med afrikansk bakgrund inbegriper tre aspekter; de vuxna uppvisar en stark vilja att arbeta, engagera sig politiskt och skapa bättre villkor för sina barn och den kommande generationen. Problemet är dock att den diskrimineringen de fortsätter att uppleva i Sverige gör att de överväger att kanalisera sin vilja till att bidra till utvecklingen i andra länder. Den andra aspekten är att de vuxna är medvetna om hur rasismen påverkar ens självbild negativt och därför arbetar de aktivt som föräldrar och aktivister för att stärka egna

och andras självbilder. Den tredje aspekten är att de flesta intervjuade är medvetna om att det räcker inte med kortsiktiga åtgärder för att utplåna rasism och diskriminering. Deras budskap är att man bör fortsätta synliggöra och problematisera rasismens olika uttrycksformer globalt.

4. Slutdiskussion

Vår undersökning av upplevelser av rasism och diskriminering bland vuxna med afrikansk bakgrund tyder på att kränkningstyper som är specifika för målgruppen är desamma som de kränkningstyper som upplevdes av ungdomarna (jmf. Kalonaityte, Kawesa & Tedros, 2007). Med andra ord, alla intervjuade anser sig ha upplevt rasistisk behandling, och i den första delrapporten kunde vi som bekant identifiera fem typer av systematiskt återkommande kränkningar; rasistiskt språkbruk, integritetskränkningar, diskriminering genom uteslutning, misstänkliggörande samt två fall av hatbrott. De återkommer även här, hur dessa typer av kränkningar tar sig uttryck för de vuxna illustreras i tabellen nedan.

Tabell 1. Typer av kränkningar: vuxnas erfarenheter

Typ av kränkning	Uttrycksformer
Rasistiskt språkbruk och negativa Afrika-metaforer	<ul style="list-style-type: none"> - bruk av rasbiologiska termer - anspelning till andra arter, t.ex. apor - uttalanden och skämt om svart hudfärg samt krusigt hår - negativa och nedlåtande uttalanden om Afrika
Integritetskränkningar	<ul style="list-style-type: none"> - otillåten beröring - sexuella inviter och sexuella trakasserier av kvinnor
Uteslutning	<ul style="list-style-type: none"> - bristande medial representation - krograsism - uteslutning från hög status positioner - ingen tillsvidare anställning
Kriminalisering/misstänkliggörande	<ul style="list-style-type: none"> - övervakning - förhör av polis
Våld	<ul style="list-style-type: none"> - övervåld polis - hatbrott med rasistiska motiv

De vi har intervjuat i denna studie har ofta migrerat till Sverige i vuxen ålder. Migration för det stora flertalet innebär att en rad begränsningar för möjligheten att bejaka deras ursprungliga livsprojekt aktualiseras. Istället anser sig flertalet vara tvungna att omskola sig och söka nya vägar i yrkes- och föreningslivet, något som präglar många av de intervjuades erfarenheter av vissa specifika institutioner. Kommunal vuxenutbildning och inträde i arbetslivet är därför två instanser där många har upplevt negativ särbehandling. Dessa institutioner rymmer ett helt spektrum av kränkningar och diskriminering; allt från svårigheter att få rätt kompetensbedömning, rätt utbildningstakt inom kommunal vuxenutbildning till missgynnande anställningsformer och kränkande behandling av arbetsgivare och kunder/klienter. Upplevelser av diskriminering och rasism inom olika institutioner är sammanfattade i tabellen nedan.

Tabell 2. Upplevelser av rasism och diskriminering i olika institutioner

	Skolan/Vuxenutbildning	Arbetslivet	Det offentliga rummet	Media	Föreningslivet
Rasistiskt språkbruk och negativa Afrika-metaforer	Rasistiskt språkbruk och mobbning med rasistiska förtecken i skolan. Frånvaro av svarta förebilder och Afrikas historia i utbildningen	Rasistiskt språkbruk vanligt förekommande bland kollegor samt klienter/kunder	Rasistiskt språkbruk vanligt förekommande i form av kommentarer från förbipasserade. vägran att acceptera att personer med afrikansk bakgrund talar svenska	Negativa Afrika-metaforer Afrika som symbol för elände och underutveckling	
Integritetskränkningar	Sexuella trakasserier i form av otillåten beröring	Otillåten fysisk närgångenhet – beröring av kropp och hår. Sexuella trakasserier av arbetsgivare och klienter. Ifrågasättande av ens rätt att inneha tjänst/anställning	Sexuella trakasserier av svarta kvinnor Paternaliserande förhållningssätt till somaliska kvinnor inom sjukvården		
Diskriminering i form av utestulning och negativ särbehandling	Negativ särbehandling ifråga om tillträde till rätt kursnivå, kurser som speglar kompetens, tidigare utbildning, studietakt eller intresse.	Negativ särbehandling ifråga om tillsvidareanställning, resurstilldelning, ifrågasättande av svarta personers yrkes- och ämneskunskaper. Svårigheter att få anställning som speglar ens kompetens	Diskriminering på bostadsmarknaden Ifrågasättande av rätten att vistas i vissa sociala rum; krograsism;	Frånvaro av positiva förebilder utom populärkulturella gestalter	Bristande resurstilldelning; Negativ särbehandling ifråga om självbestämmande Frånvaro av representativa ombudsmän inom lokala ADB
Kriminalisering		Misstänkliggörande av polisen vid utövande av ens arbete.	Spontana poliskontroller och förhör, övervakning i det offentliga rummet av t ex butikspersonal		

			Misstankar om stöld i butik baserade på rasistiska och islamofoba motiv.		
Våld/hot		Rasistiska hot mot en svart politiker	Rasistiska hatbrott – nazister Hot och våld från polisen		

Vissa mönster i de vuxnas upplevelser av rasism och diskriminering är särskilt framträdande. Många har, i samband med immigrationen, fått möta hinder i deras möjlighet att tillgodoräkna sig tidigare arbetslivserfarenhet och i många fall även utbildning. Dessa hinder har i sin tur inneburit att flertalet har valt att utbilda sig på nytt, fast inom ett annat område än deras tidigare yrke, ofta på grund av ökande medvetenhet om svårigheter att få tillträde till likvärdiga positioner på den svenska arbetsmarknaden. Den kompromiss som dessa individer har gjort genom att modifiera eller överge sina drömmar innebär dock att många har valt att aktivt agera som förebilder och på olika sätt engagera sig i samhällsfrågor för att förebygga fortsatt diskriminering. Lika så, vuxna väljer ofta att undvika sociala rum som de förknippar med negativ särbehandling, rasism och hot. Att aktivt välja bort vissa arenor ska dock inte tolkas som att agens inte finns. Istället läggs fokus på arbetslivet och föreningslivet, två arenor där de vuxna kräver sina rättigheter och i hög grad anmäler kränkande incident, såväl till sina överordnade, som till antidiskrimineringsbyråer och DO.

En väsentlig del av de vuxnas strategier baseras på deras önskan att bidra till en långsiktig förändring av samhället och förbättrade villkor för deras barn och den kommande generationen i allmänhet. Därför väljer de vuxna att agera representanter och förebilder. I det privata livet brottas de med dilemman kring förberedelse av sina barn för rasism och diskriminering. Det kan som vi har diskuterat ovan innebära att samtal om rasism och diskriminering förs i hemmet, men även genom att de vuxna försöker stärka sina barn i skapandet av deras svenska eller hemlandsbaserade identitet. Det som våra intervjuades utsagor tyder på är att det inte finns ett enkelt vägval ifråga om förekomsten av rasism och förberedelse av barnen för den. Balansgången består av viljan att stärka dem genom att diskutera förekomsten av kränkande behandling hemma å ena sidan, och önskan att låta barnen utgå utifrån egna erfarenheter och diskutera dessa istället. Lika så, vägval ifråga om barnens identitet som både svenskar och svarta med rötter i Afrika är inte självklart. Å ena sidan vill föräldrarna stärka barnen ifråga om deras rättigheter i det svenska samhället genom att betona att de är likvärdiga medborgare. Å andra sidan, oron över att dessa rättigheter inte skyddas i tillräckligt hög utsträckning i det svenska samhället driver föräldrarna att stärka barnens förankring i hemlandsidentiteter, för att erbjuda barnen ett alternativ och en möjlighet till trygghet.

Sökandet efter trygga platser är en framträdande del av de vuxnas strategier, både ifråga om egna liv och deras barns liv. Flytten från Sverige är något som övervägs av många, ibland främst som ett alternativ för deras barn.

Tabell 3. Vuxnas strategier

Individuella strategier	- att ignorera kränkningar och undvika
--------------------------------	--

	<p>konfrontation</p> <ul style="list-style-type: none"> - säga ifrån - att undvika småstäder som bosättningsort - undvika platser i det offentliga rummet som förknippas med hot/våld/trakasserier - att börja om med en annan yrkesbana vid immigrationen till Sverige - att överväga flytten från Sverige
Interpersonella/sociala strategier	<ul style="list-style-type: none"> - att välja vänner och partners med samma bakgrund - att förbereda sina barn för uppväxten i ett rasistiskt samhälle - att stärka sina barns identitet som svenska alternativt som förankrade i föräldrars ursprungsland - att agera förebild - att engagera sig politiskt - att vända sig till arbetsgivaren
Rättsliga strategier	<ul style="list-style-type: none"> - att vända sig till antidiskrimineringsbyråer - att anmäla till DO

- Bilaga 1 -

Kibiri	Man	Uganda	53	Göteborg
Mark	Man	Uganda	35	Göteborg
Sofia	Kvinna	Uganda	32	Göteborg
Alexander	Man	Sydafrika	54	Göteborg
Anthony	Man	Haiti	60	Göteborg
Robert	Man	Eritrea	40	Göteborg
Claudia	Kvinna	Eritrea	45	Göteborg
Roger	Man	Uganda	54	Göteborg
Diana	Kvinna	Eritrea	58	Malmö
Christopher	Man	USA	65	Malmö
Ahmed	Man	Gambia	32	Malmö
Eliza	Kvinna	Liberia/USA	40	Malmö
Matthew	Man	Nigeria	38	Malmö
Camilla	Kvinna	Somalia	45	Malmö
Gloria	Kvinna	Kenya	34	Malmö
Paul	Man	Sydafrika/Sverige	32	Stockholm
Gina	Kvinna	Kongo-Kinshasa	42	Stockholm
Eric	Man	Uganda	50	Stockholm
Tanya	Kvinna	Uganda	42	Stockholm
Nathalie	Kvinna	Uganda	45	Stockholm
Olga	Kvinna	Kongo-Kinshasa	40	Stockholm
Omar	Man	Elfenbenskusten	50	Stockholm
Cindy	Kvinna	Uganda	39	Stockholm
Frank	Man	Kongo-Kinshasa	42	Stockholm
Jonas	Man	Sydafrika	40	Stockholm
Hamid	Man	Sydafrika	40	Stockholm
Farida	Kvinna	Somalia	42	Stockholm
Sabina	Kvinna	Kenya	45	Stockholm
Henry	Man	Sverige/Jamaika	39	Stockholm
Kinda	Kvinna	Kenya	60	Stockholm

- Bilaga 2 -

Intervjuteman

- 1. Bakgrund: ålder, bosättningsort, födelseland samt föräldrars födelseland, sysselsättning**
- 2. Erfarenheter av diskriminering i Sverige och eventuell hantering av dessa. Möten med specifika institutioner: skolgång och/eller arbetsliv, fritid, relationer, offentliga rum, media och myndigheter.**
- 3. Stöd-källor**
- 4. Kunskap om åtgärder som kan vidtas/åtgärder som har vidtagits med anledning av diskriminering**
- 5. Synen på situationen i Sverige och andra länder**
- 6. Framtidssyn**